

MAGYAREGREGY HELYNEVEI

(A D A T T Á R)

REUTER CAMILLO

Magyaregregy község Baranya. megye hegyháti járásában, a Mecsek hegység egyik É-nak nyíló, a helybeli lakosság által *Vízvölgy*-nek nevezett völgyében fekszik, Pécestől mintegy 25 km-re.

Területe 2678 ha (4653 kh), így a megye nagyobb területű falvai közé tartozik. Összehasonlításképpen megemlítem, hogy Pécs város területe 12 229 kh.

Lakossága az 1930-as népszámlálás szerint 1264 lélek, melyből külterületen mindössze 64 fő élt. A lakosság magyar nemzetiségű.

A magyarság ősi, nyugodtan állíthatjuk — éppen helynévgyűjtésünk alapján —, honfoglaláskori, megszakítás nélküli jelenlétét bizonyítja az, hogy csakis magyar vagy a magyar nyelv hangtani szabályaihoz idomult — s a lakosság előtt teljesen ismeretlen értelmű — szláv eredetű helyneveket találunk.

Német vagy német eredetű helynév — melyet a lakosság használna — egyetlen egy sincs. Az egyetlen német név, amely községünk egyik határ részét jelzi, a szomszédos kisújbányai sváb erdőmunkások nyelvén él, s legkorábban a XVIII. sz. végén keletkezhetett, nem párhuzamos helynévpár, nem azonos szemlélet eredménye.¹

A lakosság ősi foglalkozása a földművelés és állattenyésztés, de emellett a vadászat is jelentős lehetett (pl. ma is több nyestező él még). Fontos szerepe van életükben az erdei munkának, ebből is főként az erdei fuvarozást kedvelik. Újabban a környékbeli szénbányák megnyitásával sokan mentek „bányás”-nak.

A községben ősemberi nyomokat is leltek. Találtak egy sárgásbarna palából készült kővésőt (MNMuz. R. N. 99/1878. sz.), pár éve a ciklődi völgyben egy csiszolt kőszekerce került elő.²

A rómaiak idejéből is van lelet (Maximianus Hercules bronz érme a Juhász-féle gyűjteményben.³) Valószínű, hogy a Hosszúhetény—Zobákpusztá — *Magyaregregy* útvonal előttük sem volt ismeretlen.

¹ A régibb kiadású katonai térképeken előforduló Steinberg 462 m elnevezés ide nem vonatkoztatható, mert tudatos fordítása a népi „Kövestető” elnevezésnek.

² DR. NOSZKY JENŐ Budapestre vitte.

³ VÁRADY, II. k. 187. o.

A község múltjáról nem sokat tudunk. Az Árpádok korából helységünkre adatot nem ísmerek. Csánki közismert történeti-földrajzi munkájában adatot alig közöl.

Egyébként is a község jelenlegi helyén a fővölgy vízjárásának erősen útjában áll, s az akkori viszonyok között az ilyen helyet a települések a gyakori károsodások miatt elkerülték. Ezzel szemben az okleveles anyagban jelentkező helységek *Magyaregregy* területén mind magasabban, a mellékvölgyekben, esetleg azok tövében (torkolatában) feküdtek.

Máskülönben élte a kis jobbágyfalvak csendes életét, s mint egyházi birtok (bár az Izményiek is bírhattak itt jobbágytelkeket) tulajdonjogi viták tárgyává nem lett.

Magyaregregy község a török kiveréséig vidékével együtt Tolna megyéhez tartozott, s csak Baranya megye Dráván túli részeinek veszendőbe menésekor került Baranyához.

Az 1542. évi adóösszeírás *Egreqh* néven a pécsi püspökség birtokában találja, mint Tolna megyei községet.

Ha *Magyaregregy*-re nem is találunk sok adatot, de a területén volt, ma már elpusztult falvakra, s közvetlen környékére annál többet. Az adatok tömegét találjuk a Zichy család zsélyi levéltárában. A híres bátmonostori Tötös család szerzett itt birtokot Zsigmond király idejében az itt birtokos máréi Gunya (majd Gunyafi) és Bogár, a gadányi Kemény, Ábeli stb. családoktól, s perlekedett, hatalmaskodott velük évtizedekig.

Az erre vonatkozó adatokat — ismételések elkerülése végett — a megfelelő helyneveknél fogom ismertetni.

A község neve a Magyar Etymologiai Szótár szerint az égerfa (*Alnus glutinosa* Gaertn.) régibb egër—egir—egür alakjából *-gy* képzővel származik. Az éger szó nomen collectivumként használva jelenthet erdőt is (mint pl. Bükk, Cser stb.), az erdőnévből lehet folyónév is.

Az „éger” szó eredete ismeretlen, de ősi szavunk.

E magyarázat tökéletesen fedi községünk nevének megfejtését is. A falun átfolyó patak felső részét, egészen a lakott részekig, majd a helység alatt is, valamint kisebb mellékvizeit mindenütt égerfákból álló fasorok, ligetek kísérik (kis galéria erdők).⁴

A jelenlegi és történeti helynévanyagból a következő következtetést lehet levonni, amely megerősíti KNEI ZSA ISTVÁN megállapítását, hogy „a Zselicségtől K-felé, a Mecsek É-i lejtőin, jobbára a baranyai határ mentén húzódik a szlávok másik számottevőbb telepeinek hosszú vonala. A baranyai határ mentén lakó szlávok korára vonatkozólag nincs ugyan semmi határozott támpontunk, a zselici és sárközi szlávok régisége alapján azonban talán ezekről is szabad feltételeznünk, hogy zömükben az előbbiekkal azonos korba nyúlnak vissza.”

A zselicségi és sárközi szláváságról KNEI ZSA ISTVÁN feltételezi, hogy a magyarok már itt találták. Nagy számban nem lehettek azonban — írja

⁴ NÉMETH BÉLA felveti az éger + ügy összetételt, s a helynevet égerpatak jelentéssel ruházza fel. Ez azonban írásbeli adatokkal nincs támogatva, s így elvetendő (PÁL, NB. 498,4503. tétel).

továbbiakban —, mert a nagyobb patakok, folyók mind magyar nevet viselnek (KNEZSA, Mo. népei a XI. sz. Klny. a Szt. István emlk. 430—431. o.).

Különös figyelmet érdemel az, hogy a Mecsekhegység É-i része és az É-i irányban nyitott *Vízvölgy* mikroklímája jóval hűvösebb éghajlatú, csapadékban bővebb. Az egész terület jellemző őshonos fafaja a bükk és gyertyán. Azt pedig tudjuk, hogy a honfoglaló magyarság a bükkerdők vidékét később és ritkábban szállta meg, mert állattenyésztő életmódjának a füvetlen bükkerdők öve kevésbé felelt meg.

A letelepedő bolgár—török műveltségű magyarság a fentebb említett szláv, mégpedig délszláv lakosságot találta. Az itt lakó szlávokra települve, s azzal békésen együttélve módjában állt annak helynévanyagát átvenni, s miután a magyarság a honfoglalás óta töretlenül lakja vidékünket, azt — a magyar nyelv hangtani szabályaihoz idomítva — korunkig megőrizte.

STANISLAV JÁNOS pozsonyi tanár a szlávokról annak északi voltát igyekezett bebizonyítani, azonban KNEZSA ISTVÁN „A honfoglaláskori szlávok nyelve a Dunántúlon” c. dolgozatában állításait részletesen cáfolja, nem egy ízben éppen *magyaregry*-i helynevekre támaszkodva.

Nincs semmi adatunk arra, hogy a szláv helyneveket egy későbbi — a törökségnek a Balkánon történő előnyomulásával kapcsolatos — szláv telepítés hagyta volt vissza, mint amilyet Krassó, Hunyad, Arad, Csanád stb. megyékben találunk.

A menekülők megyénk dráváninenni részét először 1502-ben, Stiljanovic deszpota vezetésével érték el, s Siklós környékét lepték meg.

Bár *Magyaregry* lakosainak nevére adatunk — egy-két kivételtől eltekintve — csak a 1696-os összeírástól fogva van, azok a jelenlegi őslakos családok nevei, melyek kivétel nélkül magyarok. Egyetlen kivétel a község egyik nagy hadát alkotó Vokó család, melynek nevére ki is térek.

Szerencsésebbek vagyunk *Magyaregry* DNy-i szomszédaival kapcsolatban, ahol *Battyán*, *Jánosi*, *Kompoltfalva*, *Malafalva* jobbágynak nevet különböző hatalmaskodásokban történt részvételük miatt a XV. sz. első évtizedéből nagyobb számban ismerjük.

A személynév ekkor még nem állandó, személyhez kötött, s alakulása az oklevelekben előtünk fejlődik ki.⁵

Mégis a nevek között találunk még szláv neveket, s a helynevek is azt bizonyítják, hogy a XV. sz.-ba fordulóval tűnhettek el a szlávok utolsó emlékei. Pl. ekkor említik 1357-ben utoljára *Novák* falucskát, mely később már csak új nevén, *Rakcsa* néven szerepel, 1402—3-ban említik *Nebojsza-falvát* is.

A személy és lakott helységek nevein kívül a szláv réteg mellett bizonyítanak a *Babina*, *Guszár*, *Petrác*, *Sipottya* stb. szláv és *Rikájó* szláv—magyar helynevek.

Magyaregry helyneveiről az első — előttem ismert — közlemény a Magyar Nyelvőr c. folyóirat 1899. évi évfolyamában (191. o.) jelent meg JENŐ SÁNDOR tollából.

⁵ A személynév kérdését lásd SZABÓ ISTVÁN, Bács, Bodrog és Csongrád megye dézsmalajstromai 1582-ből. Bp. 1954. 1—18. o.

A helynevek gyűjtését Magyaregregy községben végeztem el. A helynevek előszóval történő elmondása után jegyeztem le, illetve Arnold Rezső ált. iskolai tanár segítségével az iskolában helyismereti óra anyagaként dolgozatírás formájában kaptam meg.

Az utóbbi gyűjtési mód igen érdekes adatokat szolgáltatott. A lakosság gyermekei saját helyneveiket legnagyobbbrészt fonetikusán, kiejtés szerint jegyezték le, kevesen voltak, akik irodalmi nyelvre alakították át, ill. a helyesírással törődtek.

Különösen érdekes jelenséget figyelhettem meg a községbe bevándorolt szülők gyermekeinél. Ezeknél a bennszülöttek előtt közismert helynevek eltorzultak, az értelmetlennek látszók hasonló hangzású közismert értelmű szavakká váltak, s a helynév értelmének magyarázatául önálló népetimológiákat alakítottak ki.

Miután ez igen érdekes fényt vet helyneveink életére, s rámutat arra, hogy helyneveink hogy változnak pl. a lakosság erősebb vándorlásával, szükségesnek tartottam a megfelelő helyen megemlíteni, s a figyelmet a módosulásra felhívni.

Az élő és ma már holt helynévanyagon kívül feldolgoztam a tudatosan kialakított, talán irodalminak nevezhető helyneveket is, bár azokat a nép nem használja, alig ismeri. Ilyenek a turisták által irodalmukban, térképeiken szerepeltetett nevek, valamint a volt osztrák—magyar monarchia katonai térképészei által *gyártott* német helynevek.

Gyűjtésemet SZABÓ T. ATTILA közismert helynévgyűjtési módszere szerint végeztem, de elsőrendűen figyelembe vettem KNEI ZSA ISTVÁN munkáiban⁶ a helynévgyűjtéssel kapcsolatban elmondottakat.

A fellendülő magyar helynévkutatás a település- és népiségtörténet, nyelvészet és néprajz részére értékes adatokat szolgáltat.

Munkám is ezt a célt szolgálja — azonkívül, hogy az erősen haladó bányamívelés, iparosodás *Magyaregregy* helynévanyagának összegyűjtését sürgette s azt az utolsó percekben végeztem el.

Éppen ezért a szorosabban vett helynévgyűjtésen kívül összegyűjtöttem okleveles anyagunk vonatkozó adatait is, és igyekeztem azokat a mai helynévanyaggal azonosítani. Feljegyeztem a helynevek kiejtésének változatait (bennszülött és betelepült ajkáról), a népetimológiai megfejtéseket és az egyes helynevekhez fűződő hagyományokat.

Igyekeztem a személyes vonatkozású helyneveknél kideríteni a névadót, s ez nem egy esetben a XV. sz. elejéről való oklevelek jobbágy névanyagából sikerült is, valamint feljegyezni róla az esetleges fennmaradt szójhagyományt.

Az adatok a magyar ABC sorrendjét követik. A vastagbetűs címszó mindig az illető helynév köznyelvi, illetve kikövetkeztetett alakváltozatában szerepel. Utána következik maga a helynév fonetikus írású alakja, esetleg alakváltozatai. Ha ez hiányzik, akkor a kiejtés *azonos* a címszóval.

Ezek után a fellelt írásbeli (esetleg térképi) adatok következnek időrendi sorrendben a forrás tüzetes megjelölésével.

⁶ KNEI ZSA ISTVÁN, A párhuzamos helynévadás, Bp. 1944. 43—48. o.

Amennyiben a névhez magyarázat, helyi hagyomány fűződik, azt a cikk végén közlöm az esetleges saját megjegyzéseimmel, irodalmi hivatkozásokkal megvilágítva.

A saját megállapításaimat igyekeztem legszűkebb térre korlátozni, s csak ott tértem ki, ahol a felhasználónak a rendelkezésemre álló adatokkal segítségére lehettem, vagy saját szakmából, többéves helyismeretem révén szolgálhattam magyarázattal.

De talán tévedéseim sem hiábavalók, mert kritikát kihíva segítik elő az igazság megismerését.

Dolgozatom végén, de nem utolsósorban köszönetemet kell kifejeznem *Kniezsa István* akadémikusnak, aki gyűjtés közben szíves tanácsaival nagy segítségemre volt.

Köszönettel tartozom *Arnold Rezső* ált. iskolai tanárnak, aki munkámban mindig segítségemre volt, s maga is nagy érdeklődéssel kísérte gyűjtésemet, valamint *Borsos István*, *Deák szibini András*, *Deák juhász György*, *Deák kutykori Mihály*, *Krajczár Péter* és *Zsoldos Mihály* magyaregregyi munkatársaimnak.

Agárdi gödör (177): Eredetéről, névadásáról a lakosság nem tud semmit. Erdő és rét.

Agárdi híd: Az agárdi gödörből kifolyó csörgén (= kis patak), a gödör végében levő híd neve.

Agárdi kút: A babinai szőlő határán, Tolnai Péter rétjének végében levő csepegőkút. A vizet hárskéreg csatorna vezeti ki.

Akasztófa (162): 1859: *Akasztófa* M/1; 1864: *Akasztófa* — sz. leg. K; 1865: *Akasztófa* — mező P; 1873: ua. H; 1888: ua. K; A területen régen épületek állhattak, mert ma is sokszor téglatörmelékkel szántanak ki. A szájhagyomány szerint a törökök kiverésekor a bűnösöket itt akasztották föl.

Akasztófatető: Az Akasztófa dülő magasabb része.

Akasztófai út: A községből a dülőbe vezető út neve.

Almás (45): *Ómás*. 1864: *Almás* — erdő K; 1865: ua. — erdő, leg. P; 1873: ua. H; ua. M/2; 1888: ua. — sz. K; 1894—1904: ua. NB; 1899: ua. MNyr. Rétek és szántók neve.

Almás csörge: Az Almás dülön átfolyó kis patak neve.

Almás erdő: Az erdőkinestár tulajdonában levő, az Almás dülővel szomszédos erdő neve.

Almás kút: *Ómási kút*, *Almáskút*. Az Almás dülőben levő, mezők között fekvő gödörben fakadó, igen hideg vizű forrás.

Almás rét: *Ómási rét*. Az almási erdő szélén fekvő rét neve.

Almás út: A községből az Almásdülőn átvezető út az Andrásrétre (Kisbattyán határában).

Alsó összekötő út: A belsőség egyik utcája.

Apálláza (46): *Apálláza*, *Zapálláza*, *Zapálláza*. 1859: *Apálláza* M/1; 1864: *Apálláza* — leg. sz. K; 1873: *Apálláza* H; ua. M/2; 1888. ua. — sz. r. leg. K; 1894—1904: ua. NB; 1899: *Apálláza* MNyr. Régen nagy legelő volt, még az 1873. évi térképen is legelő és rét. Ma szántó. A helynév értelmére magyarázatot a lakosság adni nem tud. Kétségtelenül összefügg azonban a név második része a *láz* 'irtás', ahol valamikor erdő volt (? , régies?) OrmSz. 424. szóval. Az EtSz. *Galambláza* címszó alatt a *láz* szónak 'fennsík, erdei tisztás, hegyi legelő, kaszáló' értelmet ad, s a szláv *lazb*

szóból származtatja. De csak északi szláv példát ad, déli szlávot nem. Baranyában azonban északi szláv eredetű nem lehet. VÉGH JÓZSEF azon véleményét közölte velem, hogy a név első tagjában feltehetően az *apa*

(*aba*) név szerepel, s tulajdonképpen *Abaláza lenne. Mint utólag megállapítottam, az elpusztult Battyány jobbágyai között — mely helység helynevünk szomszédságában feküdt — 1403-ban Math. f. Thoma dicti Haba Z. V. 351, 1410: Math. f. Thome dicti Aba Z. VI. 58. nevűt emlegetnek, s így Végh József feltevése megállja a helyét.

Apállázai kút (49): *Apállázai kút, Zapállázai kút*. E néven a dűlőben levő 2—3 kutat ismerik, melyek szárazság idején elapadnak. L. még Gémeskút.

Apállázai rét: A dűlőnek legnedvesebb, szántóföldi művelésre nem alkalmas része.

Apállázai út: A községből a dűlőbe vezető út neve.

Aranybánya (107): 1915: *Steingrube* KT. A pécsi püspökség tulajdonában és művelésében volt régi aranybánya. A zúzómű helyét és a hajtóerőt szolgáltatató vízkiemelő mű árkát ma is láthatjuk, s ugyancsak járható állapotban meg van egy tárna is. 1464-ben Mátyás király Janus Pannonius pécsi püspöknek arany, ezüst stb. fémek bányászására jogot ad egy oklevélben (KOLLER IV, 113). Bár az oklevél ismert volt, a bányakutatási jog adományszását az oklevélben kancelláriai formaságnak tekintették eddig, miután a Meesek hegységben nemesfémhányászatot, vagy annak írásbeli emlékét nem ismertük.

Aranyosoldal: A sáfrányréti erdészlak fölötti hegyoldal neve. Az egregyiek emlékeznek az úrbéri birtokrendezésre, amikor a Szakadásért a püspöki uradalomnak az Aranyosoldalt adták cserébe.

Aranyostető (6): 1859: *Aranyos Tető* M/1; 1864: *Aranyostető* K; 1873: ua. H; *Aranyos tető* M/2; 1888: *Aranyostető* — leg. sz. K; Az Aranyosoldal magas része, ma erdő borítja.

†**Ábel**: Elpusztult helység, l. Bélorma.

Ámmen malom (138): *Ámmen malom*. A Kápolna malom egyik neve, amelyet volt bérlőjéről kapott.

Babina (192): 1865: *Babina* — szőlő P; A község egyik nagyobb és legjobb bortermő szőlőhegye. Neve, illetve az ott termő bor a szomszéd falvakban is ismert. A név eredetéről, értelméről a község lakói nem tudnak semmit. KNIEZSA ISTVÁN felvilágosítása szerint a név szláv eredetű és jelentése „asszonyé”.

Babinai csörge: Az agárdi gödörből és a Babinából lefutó vizek összegyűjtő patakja.

Babinai kút: Azonos az Agárdi kúttal. L. ott.

Babinai út: A községből a szőlőhegybe vezető kocsuiút neve.

Babinatető: A szőlőhegy legmagasabb része.

Baboskút: A babinai szőlőn túl, a ma már csak leányágon élő „Babos” család földjén, a Cinak-kúttól K-re következő gödörben van. Nevét innen kapta. Ma a Kovács család mellékneve „babos”.

†**Babostanya**: 1873: *Babostanya* H; Ma már nem ismerik. Valószínűleg a kihalt „Babos” család tanyája lehetett, s így annak egykori birtokán keresendő.

Badacsony (73): *Badacson, Badacsony*. Mező és szőlő neve. A névre régi adatot nem találtam. Egyesek szerint átvitt név lenne a közismert Badacsony hegy nevéből. Ennek ellentmond az a tény, hogy a közeli Alsómocsolád, Vékény községekből is ismerjük e helynevet, míg Vásárosdombó határában Badacs szőlőhegy ismert.

Badacsonyi legelő: Legelő.

†**Baglyoshegy**: 1913: *Baglyoshegy* Földt. Évk. 1913. 185. Valószínűleg a Bagóorommal lehet azonos.

†**Bagóorom** (122): 1864: *Bagurma, Bakurma* — e. K; 1865: *Bagorom* P; 1873: *Bagóorom* H; Ma már nem használt név, adatközlőim közül egy ismerte, de helyét nem tudta. A név értelme 'Bagolyorom'. A bagoly szó „bagó” alakjára vö. OrmSz. és MTSz. adatait.

Bakakút (113): *Bakakút, Bakapéter kúttya*. Baka Péter öreg favágó volt, 1890 körül halt meg. Baka család ma is létezik Magyaregregyen.

†**Bakóca** (6a): 1859: *Bakócza* M/1; 1864: *Bakóca* K; 1873: *Bakócza* H; ua. M/2; 1888: *Bakocza, Bakóca* — sz. leg. K; Ma már csak öregektől és az erdészekről ismert név. A terület kukorica irtásföld volt, de az úrbéri rendezéskor erdősítés alá került. Jelenleg is erdő. Feltehető, hogy a Tolna megyében gyakran szereplő Bakócai nemesek ide, s nem a ma is létező Bakócára valók. (Zichy okmt. és Csánki III. 415.)

†**Bakócalja**: 1873: *Bakóczalja* H; Ma már nem használt neve a Bakóca egy részének.

†**Bakócatető**: 1873: *Bakócatető* H; Bakóca felső részének ma már nem használt neve.

Balázsfalva: L. Mánafa.

Bandó (29): 1859: *Bandó* M/1; 1873 ua. M/2; 1888: ua. — leg. K; A hivatkozott térképeken a kisvaszari határ és a Csohosföld által bezárt terület. Ma neve korlátozódott, s alatta főképpen a közbirtokosság erdejét értik, amely kis dombon van. A lakosság a helynévnek értelmet adni nem tud. Nevének magyarázatául az EtSz. alapján a „bendő” mélyhangú változatát fogadom el. Nem ismeretlen a magyarban a belső szervek nevének használata földrajzi fogalomra. Pl. 1266: terra *Gymurd* ZW. I. 113 — J/2 9. p., 1402: paludem arundinosam *Bendewteu* apellatam — a mai Csilizpatas és Padány (Pozsony—Győr vm.) vidékén, Zs. II/1, 2006. Ez utóbbi adat azért is érdekes, mert a magyaregregyi Bandó eredeti területe szintén vizenyős, nedves területeket foglalt magába (szomszéd terület a Csohosföld l. ott). Vö. Bátky, Bengyele és társai. Népr. Múz. Ért. 1935. évf. 10—12., Fekete L., Testrésznevekből alakult helynevek az oszmánliban. MNy. 1936. 288.

Bandói kút: A bandói közbirtokossági erdőben levő kút neve.

Bandói rét.

Bandótető: 1873: *Bandó tető* H.

Banyakút (16): *Banyakút, Bajakút*. A Rakesa alatti gödörben levő forrás neve. Nevének eredetéről nem tudnak, egyesek szerint egy öregasszony hordta volna onnan a vizet. A banya szó megfejtését Horger A. a „jóbanya” szóból vezette le. (MNy. IX. évf. 228.)

Bányász út (185): *Bányás út*. Magyaregregyről Szászvárbányatelepre vezető út neve. Ezen jártak évtizedeken át a magyaregregyi bányászok műszakra. Ma már jelentőségét veszítette, mert a bányászokat társasgép-kocsival szállítják munkahelyükre. Azonos a kecskeháti úttal. Megjegyzendőnek tartom, hogy az őslakosság a bányászokat *bányás*-nak nevezi.

Barátbükkös (174): *Bükkösd, Bükkös, Bikisti sűrű, Bükkösti sűrű*. 1865: *Bükkös* — mező P; 1873: *Barátbükkös* H; Nevét a „Barát” családtól kapta, ma is nagy telkük van itt.

Barátdülösi kút (182): A Barátbükkösben levő forrás neve.

Barnakő (108): *Barnakū*. 1439: p. *Satorkew* Z. VIII. 664; *Satorkee* Cs. III. 448; 1450: p. *Sathurkw* Z. IX. 254; 1459/503: p. *Zarkew*(!) Z. X. 55; 1461: pop. et iobag. in *Sathorkew* Z. X. 167; 1463: Valent. *Sathorkewy* in *Sathorkew* Z. X. 245, 248; ~. Z. X. 265; 1464: p. *Zarthkew*(!) Z. X. 303; 1465: iobag. in *Saatorkew* Z. X. 342; 1466: v., p. *Sathorkew* in de Tolnensi c-u exist. Z. X. 384; 1450. és 1466. években Mária-vár tartozéka (Cs. III. 405). 1851: *Barnakő* vagy *Sátorkő* Fényes 298; 1865: *Barnakő* — e. leg. P; 1894: ~ K/13, 100, 102; 1896: ~ Várady I. 220; 1900: *Sátorkő* vagy *Barnakő* NÉMETH BÉLA, Zobák vidéke a múltban PN. 1900. VIII. 12; 1926: *Barnakő* Vigyázó-féle Mecsek térk.; 1927: ~ — e. Pp; A Fonyászó, másként Singödör bejáratával szemben emelkedő üreges kőszikla neve. A régi, évszázados múltra visszatekintő *Sátorkő* nevet ma alig egy-két öreg ismeri. CSÁNKI *Sátorkő* helységet Mára vidékén kereste, Magyaregregy és Battyán táján. Amint látjuk helyesen. NÉMETH BÉLA — Baranya megye helytörténetének kutatója — idézett cikkében írja a következőket: „A két falu [ti. *Sátorkő* és Fonyászó] már régen nincs meg, de a nevek most is léteznek. *Sátorkő* vagy *Barnakő* is a Magyaregregyre vezető út Ny-i oldalán van, a telep a hegyen fekkentett s így határos volt Battyánnal.” Jellegzetessége (üreges kőszikla = *sátorkő*), valamint Fonyászó szomszédsága miatt helynevünk biztonsággal azonosítható. A lakosság a XVIII. sz.-i rácdúlással kapcsolatban őrzi annak mondáját, hogy az egregyi lakosság a *Sátorkő*-nél levő szorokban lesbeállt, s kövekkel agyondobálta a fosztogatni akarókat. Várady idézett munkája írja, hogy „a magyar-egregyi *Barnakő*... meredek sziklafalba van vágva a bejárat egy ember számára s függélyesen kell leereszteni, mintegy 4 méternyire, ahol tágas sziklaterem van a kősziklába vágott tűzhellyel és ülőhelyekkel. Régente bujdosók vagy rablók menhelye volt.” Ma is őrzik a pécskörnyéki *Hatos* betyár emlékét, kinek menhelye volt. Sajnos, pár éve a sziklát kőtermelés címén robbantással otrombán megromálták.

Barnakőorma: 1864: *Barnakourom* — e. K; 1873: *Barnakőorma* H; **Barzsó** l. Bazsó.

Battyán (40): 1256/410: a parte silue *Bothyan*, cadit in viam perquam itur in ~ Z. I. 10; 1292—7: Mych. de Botyan ÓMO. 110; 1333: p. ~ in c-u Tholnensi Z. I. 407; 1335: Vezeus et Theutheus de *Bochyan* [o: *Bothyan*] Z. I. 455; 1392: tributum vinearum iobagionum in facie p. *Bathyan* Z. IV. 500; 1399: p. ~ Z. V. 112; 1400: p. *Bathyam* Z. V. 220; p. *Bathyan* Z. V. 221; iobag. in ~ Z. V. 223; Geo. et Jo. f. Thome de *Bathyam*, p. *Bathyam* (2 × így) Z. V. 224; 1401: p. *Bathian* Z. V. 241; 1402: item de *Bathyan* Z. V. 280; Vezzews et Theuthews de ~ Z. V. 291; p. ~ Z. V. 293; p. ~ Z. V. 301; p. ~ Z. V. 309; Theuthus et Wezeus de *Bathian*, de *Bagian*, p. *Bathyan*, *Bathian* Z. V. 309—10; mg. Thome de *Bathyan* Z. V. 312; Wezeus f. Thome de ~, p. ~ Z. V. 313; Geo. f. Thome de ~ Z. V. 320; 1403: Teuthus et Vezeus f. Thome de ~ Z. V. 331; Tewteus et Vezzeus f. Thome de ~ Z. V. 348; Greg. offic. de ~, p. ~ Z. V. 351; 1404: p. ~ Z. V. 356; Vezzeus de ~ in eadem ~ Z. V. 357; p. ~ Z. V. 372; p. ~ Z. XII. 82; 1406: p. ~ Z. V. 456; 1408: Greg. offic. de ~, in *Bathian* Z. V. 567; 1410: p. *Bathyan* in c-u Tholnensi Z. VI. 50; p. *Bathian* Z. VI. 52; in *Bathyan* Z. VI. 58; p. ~ Z. VI. 70; Nic. de Besenew offic. in ~ Z. VI. 76; ~ de

Bessenew famil. et offic. de ~ Z. VI. 102; 1411: p. ~ Z. VI. 106; Greg. offic. de ~, p. ~ Z. VI. 109; 1412: in ~ Z. VI. 182; p. ~ Z. VI. 210; 1413: p. ~, *Bathian* Z. VI. 247—8; p. ~, ~ Z. VI. 255; Franc. f. Paul. de *Bathyan* Z. VI. 260; 1415: Nic. Bissenus offic. in ~ Z. VI. 384; 1421: iobag. in *Bathian* Z. VIII. 11; 1427: p. *Bathyan* Z. VIII. 316; 1434: p. *Baththyan*, *Bathyaan* Z. VIII. 544; 1436: p. ~ Z. VIII. 584; 1449: Thwthus et Wezeus f. Thome de *Bathyan* Z. IX. 209; 1450: p. ~ Z. IX. 254; 1459/503: p. ~ Z. X. 55; 1463: in ~ Z. X. 245; in ~ Z. X. 248; in ~ Z. X. 265; 1464: p. *Wathyan* Z. X. 303; 1465: in *Bathyan* Z. X. 342; 1466: p. ~ Z. X. 384; p. ~ Cs. III. 416; 1476: p. [*Bathy Jan* Z. XI. 184; 1483: p. *Bathyan* in c-u Tholnensi Z. XI. 355; 1487: p. *Baggyan* (2 × így) Z. XI. 471; 1542: *Butthyan* OL. Dica A 2664 II. Tolna m. XLIIIb; 1712: pr. Bottyán OL. U. et C. 15/54. Eddig szólnak az adatok az elpusztult községről. A következők már a nevét őrző dűlőre vonatkoznak. 1859: *Bottyán* M/1; 1865: *Batyán* — r. P; 1873: *Battyányi* H; 1888: *Battyán* — sz. r. K; A mai Kisbattyán község eredeti helye. A lakosság az elp. helységről mit sem tud, s a dűlő nevét Vak Bottyánnal hozza kapcsolatba.

Battyáni határszél: 1859: *Német Egregyi határ* M/1; 1873: ~ M/2; 1926: *Bathyan* határszél Vigyázó-féle Mecsek térképen (de teljesen rossz helyre felírva!). A mai Kisbattyán községnek eredeti neve Németegregy volt, az odatelepített faszénégető és hamuzsírfőző svábok után. Mai neve tudatos felelevenítése a török időkben elpusztult *Battyán* helységnek.

Battyáni kút.

Battyáni mező: Battyán dűlőben levő szántók.

Battyáni rét: A Battyán dűlőben levő rétek neve.

Battyáni temető: 1888: [*Temető*] K; Kisbattyán község temetője Magyaregregy *Battyán* dűlőjében.

Battyáni út: Kisbattyánba vezető földút neve.

Bazsó (55): *Bazsó*, *Bazsaú*. 1865: *Bazsó* — szőlő P; 1894—1904: *Barsó* NB; 1899: *Barzsó* MNyr. Ma e dűlőben szőlő, rét és szántó váltakozik, régen szállás volt. A Taksonyi család lakta utoljára. Nevének eredetét a lakosság nem ismeri. A bazsa vagy pünkösdi rózsza (*Paeonia feminea* (L.) Gars. var. *banatica* Roch.) a K-i Mecsekben előfordul, azonban a nép „pévönye” névvel illeti. Így nem valószínű, hogy neve innen származna. Ellenben a „Bazsó” mint személynév is használatos, s éppen vidékünkéről is ismerünk régi adatot, pl. 1413: Petr. f. *Baso* — battyáni jobbágy Z. VI. 248; *Bazsó* régi családnév az Ormánságban (OrmSz. 71.). Ma is élő család-név Pécsett, Vajszlón, Váralján.

Bazsói csörge: A dűlőben folyó kis patak.

Beke (94): 1864: *Beke* — sz. K; 1873: ua. H; ua. M/2; 1888: ua. — sz. K; 1894—1904: ua. NB; 1899: ua. MNyr. Ma részben községi erdő, ún. sűrű; azután legelő és szántó. Egykor 12 khold tanítói javadalom volt benne. A helynévadás régi típusú, pusztá személynévből származó. 1463-ban említik Andr. *Beke* — battyáni, Thom. *Beke*, Franc. similiter *Beke* — máréi jobbágyokat. Z. X. 245—8. Valószínűleg e régi jobbágycsalád nevét őrzi.

Bekei kút:

Bekei rét:

Bekei út:

Belsőliget (60): 1859: *Belső Liget* M/1; 1873: *Belsőliget* H; ua. M/2 1894—1904: *Belsősziget* (így!) NB; 1899: ua. MNyr.; Régebben erdőség volt, ma szántóföld. A „Belsőliget-et a Liget-től a Győrei tanyára vezető út választja el. L. még Belsőmező.

Belsőligeti csörge: A belsőligeti kútból eredő vízfolyás neve.

Belsőligeti kút:**Belsőligeti út:**

Belsőmező: 1889: *Belsőmező* — leg. K; Csak a térképen szereplő név, lakosság nem ismeri. L. Belsőliget.

Belsősziget: Hibásan feljegyzett név Belsőliget helyett. L. ott.

Bélorma (58): *Bélorma*. 1873: *Belorma* M/2; 1888: *Bélorma* — sz. K; Ma területét nagyfeszültségű vezeték hasítja. Az EtSz. magyarázata szerint, ha helynevekben a *bél* mint az összetétel előtagja szerepel, akkor jelentése 'belső'.

A névmagyarázat megnyugtató lenne, ha régi okleveleink e vidékről nem emlegetnék *Ábel*, *Ábél* helységet. Adataim a következők: 1333: Mych. f. Nic. de *Abel* Z. I. 406; 1357: Lad. f. Andr. de *Abeel* Z. III. 69; 1360: Andr. f. Lad. f. Folkus de *Abel* Z. III. 169; 1361: *Habel* Cs. III. 413; p. ~, Joh. Andr. f. de ~ Z. III. 198—200; 1377: p. *Abel*, Joh. et Jac. f. Lad. f. Andree de ~ Z. IV. 23; 1392: Anth. de ~ Z. IV. 498; 1395: Nic. dicto Gubach de ~ ho. reg. Z. IV. 589; 1397: Anth., Jac. et Joh. f. Ladisl. de ~, p. ~ Z. V. 32; ~, ~, Nic. de ~ Z. V. 33; 1398: Anth. de ~, Jac. et Joh. f. Lad. de *eadem* Z. V. 56; 1399: Anth. f. Andr., Joh. f. Lad. de *Abel* Z. V. 98; Joh. f. Lad. de Z. V. 112; Anth. f. Andr. et Joh. f. Lad. de ~ Z. V. 132; 1400: Joh. et Anth. de ~ Z. V. 157; Joh. f. Lad. et Anth. f. Andr. de Z. V. 158; Anth. de ~ Z. V. 219; Joh. f. Ladisl. de ~ Z. V. 220; Joh. f. Lad. de *Abeel* Z. V. 223; Jac. f. Lad. de *Abel* Z. V. 224; 1401: Joh. f. Lad. de ~ Z. V. 241; Joh. f. Lad. de *Abeel* Z. V. 242; Anth. de *Abel* Z. V. 253; 1402: Joh. et Jac. f. Lad. de ~, Anth. de ~, Joh. f. Anth. de ~ Z. V. 309; Jac. f. Lad. de ~ Z. V. 320; 1404: Jac. f. Lad. de ~ Z. V. 356; Joh. et Jac. f. Lad. de *Abeel* Z. V. 372; Joh. f. Lad. de ~ Z. V. 374; Jac. f. Lad. de ~ Z. XII. 83; 1406: Anth. de ~ Z. V. 425; Anth. de *Beel* Z. V. 437; Jac. et Joh. f. Lad. de *Abel* Z. V. 456; 1409: Joh. et Jac. f. Lad. de *Abeel* Z. V. 587; 1410: Lad. de *Abel* Z. VI. 52; 1427: Joh. et Andr. f. Anth. f. Andree de ~ Z. VIII. 342; 1434: Joh. litter. de *Abeel* Z. VIII. 543; 1435: ~ Z. VIII. 564; 1436: Andr. de ~ Z. VIII. 584; 1445: Joh. f. Jac. de ~ Z. IX. 93; 1451: Joh. et Jac. f. Ladisl. de *Abel*, Elena f. Zewke de ~ Z. IX. 285; 1451: p. ~, Joh. f. Jac. de ~ Z. IX. 296; 1453: Jac. et Ladisl. f. Joh. de ~ Z. IX. 361; 1454: *Abeel* Cs. III. 413; 1455: p. *Abeel*, *Abel*, Lad. et Jac. f. Joh. f. Jac. de *Abel* Z. IX. 507; 1456: p. ~ Z. IX. 517, 519; p. ~, Elena f. Thywodor de ~, Joh. f. Ladisl. et Andr. f. Anth. de ~ Z. IX. 520; 1458: ~ Cs. III. 413; 1461: p. ~ Z. X. 167; 1466: p. *Abeel* Z. X. 384; ~ Cs. III. 413; 1468: *Abel* Uo.; 1487: Georg. Boros de *Abeel* Z. XI. 471; Szükségesnek tartom megjegyezni, hogy az 1542. évi dica (az OL-ban) már *Ábel*-t nem ismeri. Úgy látszik addigra elpusztult.

Csánki munkájában az 1466. évi adathoz közli, hogy ekkor a helység Má-révára tartozéka volt, s annak környékén, Mecsekjánosítól É—ÉK-felé feküdt.

A nyelvérték a szó elején levő *a*-t névelőnek érezte, s lassan lekopott, mint azt már az 1406. évi Anth. de *Beel* adat is mutatja. Azon esetleges ellenvetésre, hogy csakis a szóelejei *a* hangot érzi a nyelv névelőnek, s így az *Ábel* szó *á*-ját nem, felhozom a következő szóelejei *á* > *a* hangváltozásokat: Ábránfalva (= Ábrahámfalva, Udvarhely vm.) népies székely alakja Abránfalva (Horger, EtSz. I. 7), abrándoskodik Uo. I. 8. Ádám és Adám, Ádány és Adány, Adánd ~ Adányd és Adánd stb. Uo. I. 15 és végül Baranyából megemlítem az ócsárdi Adány családnevet. (vö. Adány-ra OrmSz. 371. l. *nekimegy* címszó alatt.)

Hivatkozom itt PAIS D. megállapítására is, miszerint „a személynevekből származott helyneveknél könnyebben és korábban megeshetett a szóelei *a* elhagyása, minthogy ezeket képzetektől elevenített jelentés nem védelmezte az etimológia elemző működése ellen.” (MNY. 1915. 273.) Fentiek alapján helynevünk eredeti alakja *Ábelorma* lehetett, amelyet a lakosság *Bélorma* alakban őrzött meg.

Felmerülhet annak gondolata, hogy elpusztult helységünk a mai *Egyházbér*-rel azonosítandó. Csánki munkája Egyházbérre adatot nem közöl; GYÖRFFY GYÖRGY szíves közlése szerint azonban Árpád-kori település. A kis helység tovább is élt, s a XV. sz. során 1462-ben p. *Eghazasbel* alakban mint a pécsi káptalan birtoka bukkan fel. (Z. X. 212—4) A török pusztítást is átvészelte, mert az OL-ban levő 1542. évi összeírás *Eghazasbel* néven említi. 1559-ben *Egyhazberth* (OL. Registr. Dicat. Epp. 5 eccl.), 1564-ben *Hazasbel* (OL. Ex registr. anni 1564. Epp. 5 Eccl.), 1557/XVI: *Egyhazbeth* (OL. Consign. bonor. stb. Epp-m 5 eccl. in c-u Baronia). Az 1636. évi adóösszeírásban nem szerepel. (OL. Urb. & Cons. Fasc. 90. No. 91) A PÁL 1751. évi conser. dom.-ban p. *Egyhazbér* alakban kerül elő. 1836-ban már mai nevén tűnik elénk. (F/3, I. k. 59)

A felsorolt adatok ezt a lehetőséget kizárják. Ábel helységet mindig a középkori Tolna megyéhez tartozónak emlegetik, az Ábeli család tagjai mint szomszédok és határosak állandóan Battyány, Gadány, Jánosi, Mézes (Meszes?) és Köszvényes birtokok pörös ügyeiben szerepelnek a Zselízi Tötös ivadékok és a máréi Gunyák-kal egyetemben. Egyházbér ezzel szemben a Baranya csatornától DNy-ra fekszik, vagyis olyan területen, amely a középkorban is mindig Baranya megyéhez tartozott.

Bika rét (30): L. Községi rét.

Billiga (71): *Billiga* és *Biliga* alakban ejtik, váltakozva. 1859: *Billiga* M/1; 1873: ua. M/2; 1888: ua. — sz. leg. K; 1894—1904: ua. NB; 1899: ua. MNyr.; Ma községi legelő. A lakosság nevének értelmet adni nem tud.

Billigai csörge:

Billigai kút: *Biligai kút*.

Billigatető: Szántó föld neve.

Bitófa: Belsőség neve.

Bóbiny (77): *Bóbin*, *Bóbiny*. 1873: *Bóbiny* H; A lakosság a helynév értelmét nem tudja, s azt feltűnően nyújtott *ó*-val ejti.

Bóbinyi csörge:

Bóbiny kút: *Bóbin kút*.

Bóbinyi út: *Bóbini út*. A dűlőbe vezető út neve.

Borkút (68): Igen közismert kút neve. Nevének magyarázatára sok népetimológia forog közszájon, pl. ennek a kútnak a vize éppen olyan volt, mint a bor, sok bor termett arra felé, Tóth Fülöp (†1914 előtt), kinek ott volt szőlője, hordta onnan a vizet, a Szénadéba innen hordták a szürethez a vizet stb.

Borkúti csörge: A Borkút vize táplálta vízfolyás.

Borsos szél (53): Nevét a helybeli *Borsos* családtól kapta. E családot már 1487-ben emlegetik Blas. *Borsas* in p. Egreh, Blas. *Borsos* de Egreh néven Z. XI. 478, 479.

Borzlik (75): *Borzlik*, *Borzik*, *Borzsik*. 1859: *Borzik* M/1; 1865: *Borzlik* — szőlő P; 1873: *Borzlik* M/2; 1888: ua. — sz. szőlő, leg. K; A község régi tanyahelye, elsősorban a Karsa, Radó és Böröcz családok lakták. Ma vízmosásos, szakadékos szőlő és szilvás. Nevét a lakosság szerint a sok borz tanyától, borz liktól kapta.

Borzliki csörge:

Borzliki horgos: *Borziki horgó*. *Borziki horgos*.

Borzliki kút: *Borziki kút*, *Borziki vályú*, *Borziki vályús kút*. A borzliki tanyák itatóhelye a lakosság állatai számára.

Itt említem meg, hogy nevére magyarázatul egy Dráva mentéről idekerült család gyermekétől, ki *Borzikút*-nak mondta, jegyeztem fel, hogy nevét a sok *borzá*-tól (= bodza) kapta. Jellemző helyneveink életére, mert akár erőszakos (háború, kitelepítés), akár békés (iparvidékké válás) nagyméretű lakosságcsere döntő módon változtathatja meg egy vidék helynévanyagát.

Borzliktető: 1873: *Borzliktető* H.

Borzliki út: *Borziki út*, *Borzsi út*, *Bodziki út*.

?Börbajszú oldal: 1873: *Börbajszú oldal* H; Ma teljesen ismeretlen, azonosítani nem tudtam. A különös kifejezés miatt először eltorzult nevet (?Nebojsza) véltem benne. Azonban LEHR ALBERT a MNy. 1906. 168. lapján a magyar bajusz elnevezései között ismerteti a *börbajusz* (ha nincs, „belül hordozza”) kifejezést. Az OrmSz. is ismeri *börbajszú* 'bajusztalan' kifejezést. Így a helynévben élő szó volt, s talán e kifejezéssel annak tar, kopasz voltát kívánta a lakosság kifejezni. Megjegyzem, hogy a *börbajszú* kifejezést adatközlőim nem ismerték, bár többször kérdeztem.

Budai kút (72): Igen bővizű, nagyon hideg forrás neve. Elnevezés okát megállapítani nem tudtam.

Budaikúti csörge: L. Ciklódi víz.

Bukolafenyves (191): *Bukola* nevű, ma már kihalt családról elnevezve. Cinak Kati anyját hívták *Bukolá*-nak. L. Cinakkút.

Bükk erdő (57): A Töce alatt levő öreg bükkös maradványa.

Bükk erdő (10): *Bikkerdő*. 1859: *Bik erdő* M/1; 1873: *Bik Erdő* M/2; 1889: *Bikkerdő* — leg. e. K; Igen öreg bükk hagyásfákkal bíró legelőerdő. Ma már részben elakácositották, sőt szántónak is törtek fel belőle. Nevét jelző nélkül használják, sőt *Bikk erdő* alatt általában csak ezt értik.

Bükkerdői csörge: *Bikerdői csörge*.

Bükkerdői kút: *Bikerdői kút*, *Bikerdői forrás*.

Bükkerdői út:

Bükk kút (230): *Bikut, Bikuti kút* (leggyakrabban így mondják), *Bikuti forrás*. Igen jóvizű sziklaforrás.

Bükk kúti csörge: *Bikuti csörge*.

Bükk kúti köz: *Bikuti köz*.

Bükk kúti sarok: *Bikut, Bikuti sarok*. A községnek a bikuti sűrűhöz csatlakozó beépült része. A kis közösség életét példázza a „Bikuti élet” nóta, mely itt járja.

Bükk kúti sűrű: L. Barátbükkös.

Bükk kúti út: A Bükk kúthoz vezető út neve.

Bükkösi rét (181): *Bükösi rét*.

Bükkösi út: A barátbükkösi (l. ott) földekre vezető út neve.

†**Cegléd**: L. Ciklődi völgy.

Cellár (218): Félig belsőség, a Pilavölgy végén levő pincék neve.

A név eredetéről a lakosság nem tud semmit. A helynév kétségtelenül összefüggésben van a latin cellarium, cella vinaria 'pince', cellarius 'pince-mester' szavakkal. Vö. Bartal: 116, F. Kluge: 504 közlése szerint a közép-felnémetben van *die Zelle* 'pince' kifejezés, angolban *cellar*, ófrancia *celier*. Sellyén az Ormányságban *Cellár* családnévként használatos. OrmSz. nem ismeri.

Cigánykút (210): A Kárász felé eső faluvégén lakó cigánycsalád háza mögötti kút.

Cigányút (124): 1859: *Czigányut* M/1; 1873: *Czigány ut* M/2; 1894: *Czigányut* K/13, 105; *Cigány út* Pp.

Cikai kút (153): *Cikai kút, Cikaji kút, Cikói kút*. 1400: Petr. f. Pauli de *Cylko* Z. V. 219; Petr. dictus Dul de *Chylko, Cylko* Z. V. 219; 1401: Petr. f. Pauli de *Cylko* Z. V. 252; Petr. vel Jac. dicti Dwl de *Sylko* Z. V. 253; 1402: Petr. Duul dicto de *Cikou*, Petr. et Jac. Dwl de *Cylkow* Z. V. 297—8; Petr. dictus Dul vel Andr. de *Cykla* (!) Z. V. 302; (U. ezen okl. lábjegyzetében Z. V. 303 említik *Cylka* Jakab kir. embert. Ez nyilván hibás fordítás Jac. de *Cylka* helyett.) 1403: Andr. Dwl dict. de *Chylko* Z. V. 331; Jac. aut Petr. Dwl dicti de *Cylkow, Cylko* Z. V. 351—2; 1406: Petr. an Jac. dicti Dul de *Chilko* Z. V. 425; Petr. an Jac. dicti Dwl de ~ Z. V. 437; 1408: Petr. Dul de *Cilco* Z. V. 549; Petr. vel Jac. de *Cilkw* Z. V. 553; Jac. aut Petr. Dwl dicti de *Chilko* Z. V. 568; 1409: Jac. et Petr. dicti Dwl de ~ Z. V. 606; 1410: Petr. seu Jac. Dwl dicti de *Cylkew* Z. VI. 59; 1412: Petr. aut Nic. de *Cylko* Z. VI. 183; 1413: Petr. vel Jac. Dul dicti de ~ Z. VI. 257; *Chylkoi* Péter és Jakab Z. VI. 261; 1432/34: v. desolata *Cyko* Z. VIII. 477; 1466: pr. *Chykow, Czyko* Cs. III. 422; pr. *Chykow* Z. X. 384; Ma erdőrész neve, benne forrással. 1865: *Czika* — e. leg. P; 1873: *Czikai kút* — e. H; 1927: *Czikó kút* Pp.

Zsoldos Antal elbeszélése szerint elpusztult falu helye, s a törökök nevezték így el, azok is lakták. Valamikor a terület szántó volt és a magyar-egregyiek használták. Igazolja előadását az is, hogy a terület csak az úrbéri rendezéskor került csereterületként a pécsi püspökség tulajdonába, és erdősítve is csak akkor lett.

Ezek alapján helyesbíteni kell CSÁNKI munkájának III. kötetében a 421. lapon *Csilkó* (*Csilkő*), 422. lapon *Czikó* címszó második bekezdésében foglaltakat. Ugyancsak nem tárgyalja a gyakran szereplő cikai Dul családot sem.

A helynév alakulására Cikó > cikai vö. 1768-ból „A' Czikai út mellett” Bósháza (Szilágy vm.) adatot SZABÓ T. ATTILA: Somjai és társai. MNy. 1936. 191.

A név értelmét a lakosság nem tudja.

Cikai rét: Ma már teljesen beerdősült. Utolsó maradványa lehetett az úrbéri rendezéskor még meglévő szántóknak.

Cikai völgy: 1927: *Czikó völgy* — e. Pp.

Ciklődi kút: *Ciklődi kút, Ciklődi vögyi kút.* A ciklődi völgyben levő forrás neve.

Ciklődi víz: A *Budai kút* lefolyása.

Ciklődi völgy (65): 1461: pop. et iobag. in *Chegled* Z. X. 167; 1465: Mich. Chywyk, Greg. et Joh. Anyko — iobag. in p. *Chegled* Z. X. 343; Elpusztult falucska, melynek ma emlékét őrzi a völgy neve. 1873: *Cziklődi völgy* — e. H; A név eredetéről a lakosság nem tud semmit.

A *Cegléd* > *Ciklőd* fejlődésre vesd össze a Cegléd város nevét, amelyet a csongrádi magyarok *Cigléd*-nek ejtenek (EtSz.), a Somogy megyei Merenye helységhez tartozó Ceglédpuszta neve 1865-ben *Czeplőd*, Merenye egyik dűlője 1865-ben *Czeplődi útra dűlő* (Saját gyűjt.), Tiszapolgár határában ismerjük *Czikléd tanyá-t* (Hnt. 907). Utóbbi az EtSz. *Cikléd puszta* Szabolcs m. néven fel is említi. A Csallóköz sárréti tanya világából ismertetem 1883—890: *Ciglédi p[uszt]a*] (Gönczy: Atlasz), 1913: *Cziglédi p[uszt]a*] (Kogutowicz: Megyei térk.: Pozsony m.) adatokat azzal, hogy helységnévtárakban (1882, 1907, 1944) nem találom.

A név a *cigle* 'parti fűz, kosárkötő fűz' köznévből -d kicsinyítőképzővel származik. (EtSz.) Ez a megfejtés a helyszíni körülményeknek is megfelelő, mert nedves, vizenyős, fűzfeleségeknak megfelelő helyet jelöl a név. Vö. a *Tó* alatt elmondottakkal.

Cillők (41): *Cillők, Cillög, Cillő, Cillők, Cillék.* 1873: *Czillék* M/2; 1888: ua. — sz. K; 1894—1904: ua. NB; 1899: *Cillék* MNyr. Szántóterület.

Cillőki rét: *Cillőki rét, Cilléki rét.*

Cillőki út: *Cillőki út.*

Cinak kút (189): *Cinakút, Cinakkút.* Az 1955-ben elhunyt *Cinak* Katalin földjénél levő forrás neve, a sörösi csörge eredete. Régi magyar-egregyi család nevét őrzi. Az OL-ban levő 1767. évi Úrbéri tabella *Joan. Csinak* örökös jobbágyot említi.

Citromkert: (188): A Cinak kút mellett, igen meleg fekvésű, jól termő föld neve. Ma is nő ott fügebokor. Nevének eredetére válaszul mindig azt kaptam, hogy citromfa van vagy volt. Ez természetesen kizárt dolog.

Csapási rét (24): A Cseresznyési csapás mentén levő rétek neve.

Császi (175): 1864: *Csasztirét* — sz. r. K; 1865: *Császi* — r. P; 1894—1904: *Császi rét* NB; A dűlő legnagyobb része nedves, lágy rét. Állat oda nem hajtható. Nevének eredetét nem tudják. A lakosság az irodalomban vitatott *császa* 'nedves, zsombékos' értelmű szót nem ismeri. A névre vö. KŰNEZSA ISTVÁN: A honfoglalás előtti szlávok nyelve a Dunántúlon. 382. l. és SzlávJöv. I/2, 812.

Császi kút: A Bükkössel szemben levő, régen kopolyakút, ma gémeskúttá alakított kút neve.

Császtikúti csörge: A Császtikút lefolyása.

Császi mező: 1864: *Csásti mező!* — sz. K; 1888: *Császi mező* — sz. leg. r. K.

Császtipart:

Császi rét: Azonos a *Császi*-val, l. ott.

Császi út: a dűlőbe vezető út neve.

Csepegő (193): *Csöpögő, Csöpögőkút.* A Babina alatti kút vályúval. Oda jártak régen itatni a híres babinai béresek.

Cser (205): 1865: *Cser* — szőlő P; Ma is legnagyobbbrészt szőlővel borított dűlő.

Cserépgunyhó (84): Téglá- és cserépegetőhely volt az egregyi Mátyás család tulajdonában a község szélén. Nem tévesztendő össze a község határán, de már szászvári területen levő Cserepesgunyhó-val vagy másként nyárádi vadászházzal.

Cseresi kút: A Cser dűlőben levő kút neve.

Cseresnyeág (105): A Kiskút feletti tető neve.

Cseresnyési út (106): A Kiskúttól Komlóra vezető, bányászok által erősen használt út. Jelentőségét veszítette a társasgépkocsijáratok megindításával.

Cseresorom (12): *Cserösurom.* 1864: *Cseresuram* — e. K; 1873: *Cseresorom* — e. H; A község rétje feletti öreg cseres neve. Ezt 1916—17-ben orosz hadifoglyokkal kitermeltették.

Cseresoromi csörge: *Cserösuromi csörge.*

Cseresoromi kút: *Cserösuromi kút.*

Cseresznyés (23): 1865: *Cseresnés* — r. P; 1883: *Cseresnyés* KT 5560; 1915: ua. KT 5560; 193?: ua. Kiránd. Térk. Mecsek hg.; 1940: ua. KT 5560; Valamikor erdőség volt, vadcsereznyefákkal. Ma szántóföld.

Cseresznyési csapás: *Cserösnyési csapás.* Állathajtó csapás a Bandóra.

Cseresznyési kút:

Cseresznyési völgy: *Cseresnyési völgy, Cserösnyési völgy.* 1859: *Cseresnyési völgy* M/1; 1873: *Cseresnyésvölgy* H; 1888: *Cseresnyésvölgy* — r. K.

Cserkészgödör (148): A Várvölgyben Márévár romjaival szemközt fekvő, D-i kitettségű hordalékkúppal zárt gödör. A cserkészek kedvelt táborhelye volt.

Cserma (76): 1859: *Cserma* M/1; 1865: ua. — szőlő P; 1873: ua. — szőlő H; ua. M/2; 1888: ua. — szőlő K; 1894—1904: ua. NB; 1899: ua. MNyr.; A lakosság szerint nevét az ott volt sok cserfától kapta. Bizonyítja ezt az is, hogy a D-i kitettségű cseres szőlőhegygyé alakult át. Megállapításom szerint neve a *csermál* azaz 'déli kitettségű cseres oldal' jelentésű köznévből fejlődött ki. Hasonló alakulású helynevek a Mecsek magyar községeiben igen gyakoriak. Mint érdekességet említem meg, hogy nemcsak mint helynévösszetétel második tagjaként szerepel, hanem önálló helynévként, illetve helynevek előtagjában is. Ez egyezik Árvay József: A térszíni formák nevei Kalotaszegen. c. munkájában megállapítottakkal. (Vö. Málaló — Mánfa, Máli erdő — Cserdi, Máli mező — Pécsbudafa, Máloldal — Somogy, Máltető — Hosszúhetény stb.) A mál szó vidékünkön ma változatban él helynevekben, de a lakosság értelmét már nem tudja. Az EtSz. cser címszónál *cserma* 'csermál' kifejezést nem ismertet, de tárgyalja a *fűzma* szavunkat. A *mál*

szónak nagy irodalma van, ezekre l. N. Sebestyén Irén: Mál, Ság, Sziget MNy. 1950. 119—123.

Csermai csörge:

Csermai horgos: *Csermai horgos, Csermai horgos út.* A szőlőhegybe vezető, bevágásban levő dűlőút neve.

Csermai kút: *Csermai kút, Csermai vályú, vályó, válú, Csermai válus kút.* Itatókút a dűlőben.

Csermatető: *Csermatető, Csermai tető.* A szőlőhegy legmagasabb része.

Csermai út: Azonos a *Csermai horgos*-sal. L. ott.

Csiga(74): 1865: *Csiga* — szőlő P; 1873: ua. — szőlő H; ua. M/2; 1888: ua. — szőlő K; 1894—1904: ua. NB; 1899: ua. MNyr. A lakosság szerint nevét azért kapta, mert a talajában sok csiga van. Vö. az OrmSz. *púzsás föld* címszavával. Púzsza 'csiga' délszláv jövevényszó.

Csigai horgos: A Csigába vezető dűlőút neve.

Csigai kereszt: *Csigai körösz.* A Csigában álló kereszt neve, amely a dűlőben való tájékozódást elősegíti.

Csigai kút:

Csigai csörge: Előbbi kút lefolyása.

Csigai tető: A Csiga legmagasabb részének neve.

Csigai út: *Csigaji út.* Azonos a csigai horgossal.

Csilleorma (70): *Csilleurma.* A billigai dűlőben levő legelő neve. A lakosság szerint nevét a Szászvárrott ma is élő Csille családtól kapta volna.

†**Csohosföld** (27): 1859: *Csohos föld* M/1; 1873: *Csohosföld* M/2; 1888: *Csuhosföld* — sz. K; 1894—1904: *Csohos* NB; 1899: ua. MNyr. Az 1865. évi kataszt. színes birtokvázrajzon *Csuhosföld* alakban a *Jakabmátészéle* dűlővel vonják egybe. Valószínűleg az úrbéri rendezéskor feleslegessé vált elnevezés, mert ma már feledésbe merült. A helynév a *csuhu* 'káka' szó származéka; *csuhus, csohos* alakban szótározva nem találom, de *csuhos* alakot említ a Vas megyei Hegyhátról a MNy. 1915. 186. adata. Gyakori mecsekvidéki helynév, sokszor azonban már *Csós, Csuós* alakra torzulva, amikor a lakosság már értelmét nem tudja. Másik Baranyában használt származéka a *csuhitos*, amelyet 'sásos hely' értelemben használnak.

Csonkahegye (4): 1859: *Csonka hegy* M/1; 1864: *Csonkohöt* — e. K; 1873: *Csonkahegye* — mező, körül erdő H; *Csonku hegy* M/2; 1889: Ua. — e. K; A mai sáfrányréti erdőszlaktól Ny-ra emelkedő csapott tetejű hegy neve. Ma a hegytetőn volt szántó helyén szép feketefenyves áll.

Dankó (8): *Dankó.* 1859: *Dankó* M/1; 1873: ua. M/2; 1884: *Danko* KT 5460; 1888: *Dankó* — leg. K; Dombos fennsík, mely egészen az utóbbi évekig szántóföldi művelés alatt állt, de silánysága miatt részben vagyonsváltásig földnek ajánlotta fel a püspökség, részben beerdősítették. 1945 után véglegesen erdőgazdasági művelés alá került a területe. A név értelmét a lakosság nem tudja.

Dankói rét: Ma már jórészt beerdősített kaszálók.

Döggút (164): *Dökkút.* A község K-i végén a Márétaró dűlőben.

Döggúti út: *Dökkúti út.* Az elpusztult állatokat erre szállítják a döggúthoz.

Dögtemető: *Döktemető.*

Döme (96): 1864: *Döme* — r. sz. e. K; 1865: *Döme* — r. P; 1873:

Döme M/2; 1888: ua. — sz. r. K; 1894—1904: ua. NB; 1899: ua. MNyr. Gazdagdon termő, szántóföld.

Dömei csörge:

Dömei kút:

Dömei rét:

Egregy: *Egregy. Egrögy.* 1400: Joh. f. Bened. iobag. in *Egreg commorans* Z. V. 221; 1411: p. *Egreg* Z. VI. 106; 1436: Nic. Parvi iobag. de *Egrwgh* Z. VIII. 584; 1487: Andr. Susan, Philip. Susan, Georg. Kowach, Blas. Borsás in p. *Egreh* commor. Z. XI. 478; 1487: uazok, de Borsos de *Egreh* Z. XI. 479; 1542: *Egreh* OL. Dica A 2664 II. Tolna m. XLIIIb; 1542/551/696: *Egregy* Reg. Connum. Portarum C-us Baranyens. de Annis 1542, 1551 et 1696 confecte OL. 245. p.; 1559: ua. OL. Regestr. Dicat. Epp. 5-ecll.; 1564: ua. Ex regestr. anni 1564 Epp. 5-ecll. OL; 1636: ua. OL. Urb. et Conser. Fasc. 90. No. 91; 1696: ua. OL. Series Pag. C-us Barania 125. p.; 1712: Dorf *Egregy* OL. U. et C. Fasc. 15. No. 54; 1715: *Egreh* OL. Conser. Arch. Regnic. Lad. HH. Nr. 2. fr. 4; 1720: *Egregy* OL. Arch. Regnicol. Lad. KK. Nr. 2. fr. 6; 1751: p. ~ PÁL. Conser. Dom.; 1786: ~ KorabLex; 1804: ~ KorabAtl.; 1808: ~ Lipsky; 1836: *Magyar Egregy* F/3, I. k. 59; 1848: *Egregy* Görög Atl.; 1864: *Magyar-Egregy* Horny.; 1882: *Magyar-Egregy* H; 1894: *M[agyar] Egregy, Egregy* község K/13, 99; 1907, 1944: *Magyaregregy* H; A község neve az égerfa (*Alnus glutinosa* Gaertn.) régibb egér — egir — egür alakjából -gy képzővel, származik. Az éger szó jelenthet erdőt is, (mint pl. Bükk, Cser), az erdőnévből lehet folyónév is. (EtSz.) E magyarázat tökéletesen fedi községünk nevének megfejtését. A falun átfolyó patak felső részét, egészen a lakott részekig, majd a helység alatt is, valamint kisebb mellékvízeit mindenütt égerfákból álló fasorok, ligetek kísérik (kis galéria erdők).

Egregyi völgy: *Egrögyi vögy.* 1894: *Egregyi völgy* K/13, 99; 1918: ua. Kiss. Mecseki útm. 5. kiad. 42; 1926: ua. Szőnyi II. kiad. 118; 1927: *Egregyivölgy* Pp. Ez újabb elnevezés kiszorította a régi és eredetibb *Vízvölgy* (l. ott) elnevezést.

†**Egres** (97): 1864: *Egres* K; 1873: ua. M/2; 1888: ua. — sz. K; 1894—1904: ua. NB; 1897: ua. Baranyavm. XXVI/12. vízikönyve 498. csom.-ban elfekvő térképén; 1899: ua. MNyr.; 1913: ua. Baranyavm. XXVI/20. sz. vízikönyve 762. csom.-ban elfekvő térképén. A ma már kihalt helynevet az 1913. évi térkép hibás helyen tünteti fel. A név jelentését szintén az *éger* szóból magyarázhatjuk, s jelentése szintén 'égeres'.

Ekepuszta (160): 1413: *Ekyd* Cs. III. 423; (Egregy címszó alatt!); 1413: Petr. de Izmen in porc. sua poss. in *Ekid* Z. VI. 235; 1865: *Ekepuszta* — mező P; 1873: ua. — e. sz. H; Zsoldos Antal, Borsos István előadása szerint valamikor Ekepuszta falu és szántó volt. Tudomásuk szerint Papp István községi bíró (élt. kb. 1830—1915) bírósága alatt ment veszendőbe, s az uradalom foglalta el.

Az itt elmondottakból történeti tény, hogy Magyaregregy község területén levő elpusztult falvak területe nem volt a pécsi püspökség tulajdona. A kis irtásfalvak, amelyek a községet körülvették, legnagyobbrészt Márévára tartozékai voltak. Annak pusztulásával feltételezhetően megszűntek, mert az 1542. évi adóösszeírás már egyiket sem ismeri. Az úrbéri

rendezéskor e területek, elsősorban az erdőbe benyúló irtásfalvak (Cikó, Eke stb.) csereterületként az uradalomba tagosítottak — mint a vadkárosításnak kitett földek — s beerdősítésre kerültek. Ezt a helyzetet a kataszteri, majd a későbbi erdőgazdasági üzemi térképek igen jól mutatják. Az erdőben helyét nemes gyülmölcsfák és szőlő jelezte. Ma e nevet alig ismerik, s hamarosan feledés borítja. Sorsa jellegzetes dülönév sors. Amíg tulajdonjogi és művelési ág különbözősége szükségessé tette évszázadokon át élt, e különbségek megszűnte alig egy évszázad alatt elfeledtette.

Az OL. Dl. 8141 jelzésű oklevélben szereplő *Ekyd* helység nem azonos községünkkel.

†**Élesorom:** 1873: *Élesorom* — e. H; Ma már nem használt név, s Sántagyalogút, Ekepuszta s a Cikaikút között feküdt.

†**Eperjesi:** 1873: *Eperjesi* — e. mező H; Semmiféle adatot másutt nem találtam rá. Vö. *Kisepervesi mező* címszóval.

Ereszvény (144): *Ereszmény, Ereszvény*. 1864: *Eresztvény* — irtásföld K; 1865: *Ereszvény* — mező P; 1873: ua. — e. mező H; 1888: ua. — e. K; 1927: ua. — e. Pp; Ma D-nek kitett cseres erdő. Nevének népetimológia szerinti magyarázata 'a disznók a vízre ott ereszkednek le'. A név a régi magyar *eresztvény* 'fiatal erdő' szóval azonos, aminek értelme a lakosság előtt feledésbe merült. Baranyában igen gyakori helynév.

Ereszvényi csapás: Az erdei legeltetés emlékéét őrzi. Régi itatócsapás a hodácsi vízre.

Ereszvényi kút: *Ereszményi kút*.

Farkasordító (51): Nevét a helybeliek szerint onnan, kapta, hogy farkastanya volt.

Farkasordítói rét: A *Farkasordítóban* levő rét neve.

Farkasordítói út:

Fazékgödör (2): Völgy neve a Csonkahegy és a Venyítés között. Nevét valószínűleg edénygyártásra alkalmas földjétől nyerte, bár ennek emléke sem él.

Feketehely (67): A *Fekete* családé volt, legjobb szőlőtermő területe a falunak.

Feketekút (42): *Feketekút, Feketeji kút*. Nevét az iszapos, fekete földtől kapta, amelyből fakad.

Felsőegregy (225): *Fősbögrögy, Fölsöbegregy*. 1873: *Felsőegregy* — r. H; Ma e nevet ritkán használják, kiszorította a *Kisrét* elnevezés. A falu legrégibb települt része.

Felsőegregyi rét:

†**Felsőfonyászó:** L. Fonyászó.

Fenyeres: *Feneres*.

Fenyőfa (203): A név eredete a legeltetett területen sűrűn növő borókától (*Juniperus communis* L.) származik, melyet az idősebbek ma is fenyőnek neveznek.

Fenyőfai kút: Azonos a Bikuti kúttal.

Fenyőfatető.

†**Fenyős (156):** 1864: *Fenyős* — irtásföld K; 1865: ua. — mező P; 1873: ua. — leg. *Fenyősorom* — e. mező, *Fenyősorom* — mező H; Ma már nem ismerik, a térképek szerint a Lozáktól DNy-ra volt. Érdekes példája

annak, hogy egy tájszó jelentésváltozásával a belőle alkotott helynév is eltűnik.

†**Fenyősköves** (151): 1864: *Fenyősköves* — e. K; Ma már ismeretlen helynév.

Fenyőspart (190): A Cinakkút melletti borókás legelő neve.

Flasitsmalom (137): l. Krajcármalom.

Fonyászó (114): 1432/34: v. desolata *Felsewfonyazo* Z. VIII. 477; 1439: p. *Fonyazo* Z. VIII. 664; 1450: p. ~ Cs. III. 425; p. *Funyazo* Z. IX. 254; 1459/503: p. *Fwnyaza* Z. X. 55; 1466: p. *Puzthafonyazo*, *Felsewfonyazo* Z. X. 384; p. *Pwzthafonyazow* et *Felsewfonyazow* Cs. III. 425; 1850 körül: *Fonyászó*, a zobákpusztai erdőgond. régi üzemi térképén; 1863: *Fonyászói völgy* H/1; 1900: *Fonyászó* — bár már nemigen használják Németh B.: Zobák vidéke a múltban PN. 1900. évf. aug. 12.; 1940: *Fonyászó* KT 5560; A lakosság ma a völgyet *Singödör* (l. ott) néven ismeri. A *Fonyászó* szó értelmét a lakosság nem ismeri, magyarázatát adni nem tudja. A név eredeti alakja *Feneaszó lehetett, ami annyit jelentett mint 'Vaddisznó-völgy' s úgy alakult Fonyászóvá, ahogyan a *Keveaszó*-ból *Kajászó* lett. (Reuter, Névtud. vizsg. Bp. 1960, 79.)

Futa: A hagyomány szerint nevét azért kapta, mert a rációk ott futamodtak meg, amikor kergették őket az egregyiek. Pertus mellett fekszik.

Füjem (47): 1864: *Füem* — sz. K; Ma szántó és kaszáló. A név értelmét a lakosság a *fű* szóval kapcsolja össze. A névben azonban a *föveny* szó lappang.

Füjemetető: *Füjemető*, *Füemető*. Szántóföld.

Fülöpistván szakadék: Gödör neve.

Gát (167): A községen átfolyó vadvízfolyás neve; Az át nem léphető vízfolyás neve *gát*, a másik a *csörge*.

Gátköz: A régi Hangya bolt mellett a *Gáton* áthaladó és a falu két főutcáját összekötő köz neve.

Gémes kút (49): 1953-ban az egyik apállázai kutat gémeskúttá alakították át, s azóta így is nevezik.

†**Gémorma** (143): 1864: *Gémorma* — e. K; 1865: ua. — e. leg. P; 1873: ua. — e. H; Ma ismeretlen fekvésű helynév, a térképek a Kápolna malomtól É-ra jelzik.

Giligát (223): *Giligát*, *Gilipatak*. Nevét onnan kapta, hogy a Somfai malomba *Gili Gyurka* udvarán át lehetett járni, s e vadárokrésztt e néven nevezték el. A *Gili* név a Hang család ragadványneve anyai ágról.

Gúbáshegy (90): 1873: *Gubás hegy* M/2; 1894—1904: *Gubáshegy* NB; 1899: ua MNyr.; E vidékről a következő nevű személyeket ismerjük. 1395: Nic. dicto *Gubach* de Abel Z. IV. 589; 1439: August. *Gobas* — iobag. de Vellan [o:Vékény?] Z. VIII. 655.

Gúszár (194): A nevet erősen nyújtott *ú*-val ejtik. 1873: *Guszár* — mező, szőlő H; ua. M/2; 1894—1904: ua. NB; 1899: *Juszár* MNyr. A lakosság népetimológiával nevét úgy magyarázza, hogy a törökök itt kúsztak, amikor a magyarok kizavarták őket. SzlavJöv. I/1. 206. lapján említés történik a kihalt *guszár* 'gunár' jelentésű szóról, melyben helynevünk eredete keresendő.

Gúszári út:

Gúszár — Tanya: E két önálló dűlőt a lakosság rendszerint így említi együtt.

Győrei tanya (9): 1873: *Győrei tanya* — mező H; Ma erdő, valószínűleg az urb. rendezéskor került a pécsi püspökség birtokába.

Hangyáskút:

Hangyásréti csörge:

Haranglábi tér (220): A régi iskola mellett álló *harangláb*-ról elnevezett tér.

Harábó (25): 1859: *Harábit* — a térkép az írásnál törött, így a szó végződése igen nehezen olvasható, de biztosan nem Harábó M/1; 1873: *Harábó M/2*; 1888: ua. — sz. K; 1894—1904: ua. NB; 1899: *Harabó* MNyr. Szántófield.

Harábói út:

Hászé kút:

Hászé oldal: Hirtelen emelkedő, meredek sziklás oldal neve.

Hászétető (117): *Hászétető, Hászéoldal tető.* 1845: *Házi tető* Höllbling 41; 1864: *Hászétető, Hászétető* — e. K; 1865: *Hászítető* — e. leg. P; 1873: *Házhetető* — e. H; 1896: *Hászé-tető* Várady I. 225; Bükkös fennsík, igen szép kőrís állománnyal. Vö. OrmSz. *hászé* 'házpadlás, ház' szavával.

Hátút (101): 1864: *Hátút* — e. K; 1873: ua. — e. H; A Paperdön át a Zobák felé húzódó gerincen vezető út neve. Ma már alig használják.

Hegyoldal (88): *Hegyódó, Högyódó, Högyódal.* Szőlőhegy neve.

Hegytető (87): *Hetytető.* 1859: *Hegytető* M/1; 1873: ua. — mező, szőlő H; *Hegy tető* M/2; 1888: *Hegytető* — szőlő, leg. K; Ennek oldala a Hegyoldal.

Heiland malom (169): 1883: *Heiland Mühle* KT 5560; 1915: ua. KT 5560; 1926: *Heiland malom* Vigyázó-féle Mecsek térk.; Azonos a mai Véber darálóval, s a család egyik rokonának nevét őrzi.

Herbert malom (170): *Herbeld malom.* 1940: *Herbert malom* Baranya vm. XXVI (12. vízikönyve 498. csom. 13147) 1940. sz. alisp. végzés. Azonos a régi *Setel* malommal.

Hidasháti vadászház (109): 1918: *Hidasi vadászház* Kiss: 44, 45; 1926: a Hidasi hátra és ... *vadászház*-hoz Szőnyi 119.

Hidasi hát (112): 1918: *Hidasi hát* Kiss 45. E hegygerinc képezi a határt Magyaregregy és Hosszúhetény között.

Hidegkút (28): *Hidekkút.* A Bandóban levő, s a határban leghidegebb vizű forrás neve.

Hidegoldal (63): *Hidegódal.* Erdőterület.

Hodács (161): 1411: p. *Hodach* Z. VI. 152; 1433: p. ~ Z. VIII. 515; ~ Z. VIII. 520; 1439: ~ Z. VIII. 664; ~ Cs. III. 429; 1450: p. *Hodoz* Z. IX. 254; 1459/503: p. *Hodaz* Z. X. 55; 1463: ... iobag. in *Hodach* Z. X. 245; 1466: p. ~ Z. X. 384; 1864: *Hodacs* — sz. leg. K; 1865: *Hadács* — mező P; 1873: ua. — völgy H; *Hodács* M/2; 1888: ua. — sz. K; 1894—1904: ua. NB; 1896: *Hadács, Hodács* Várady I. 225, 236; 1897: *Hodács* Baranya vm. XXVI/12. sz. vízikönyve 498. csom. 13404/1898. sz. alisp. ügyirat. térképén; 1899: ua. MNyr.; 1927: *Hodács* Pp. Nevéről a lakosság nem tud semmit mondani. Megfejtését adja KNEIEZSA ISTVÁN dolgozatában, amikor a magyar 'hód' szó származékát látja benne (K/2 384). 1476-ból ismerjük még a

következő személynévi adatokat: Emer. *Hodach*, Steph., Brice., Blas. et Thom. similiter *Hodach* dictis in Mare.

Hodácsi fenyves: 1889: *Hodácsi fenyves!* — e. K.

Hodácsi híd: *Hodácsi híd*-nak nevezik a hodácsi csörge torkolata előtt a Hosszúhetény felé vezető országúton épült hidat.

Hodácsi kút.

Hodácsi patak: *Hodácsi csörge*, *Hodácsi patak*. 1358: ultra fluuium *Hodach* Z. III. 118; 1358/469: ultra fluvium *Hodaach* Z. XI. 23.

Hodácsi rét: 1358: feneta vltra fluuium *Hodach* Z. III. 118; 1358/469: feneta ultra fluv. *Hodaach* Z. XI. 23; A hodácsi völgyben levő kaszálók neve.

Hodácsi út:

Hodácsi völgy: A Hodács dülön végighúzódó völgy.

Hofbauer malom (223): *Hoppauer*, *Hokbauer malom*. Azonos a mai Somfai malommal.

Hosszúföld (18): *Hossziföld*, *Hosziföld*. 1859: *Hosszúföld* M/1, 1873: *Hosszúföld* M/2; *Hosszúföld* — mező H; 1888: *Hosszúföld* — sz. K; A magyar-egregyi határ leghosszabb földjei e dülőben vannak.

Hosszúföldi kút: *Hossziföldi kút*.

Hosszúrét: A Hodács dülő egyik rétje.

Iflinger malom: L. Kápolnamalom.

Iharfás kút (123): *Iharfás kút*, *Iharkút*, *Iharos kút*, *Juharkút*. Egy juharka tövében fakadó forrás neve. A név régi hangfejlődést őrzött meg. Az elpusztult, de Egreggyel szomszédos Mézes (Meszes?) és Kőszvényes helységek határjárásában 1360-ban említik . . . ad arborem Ihorfa dictum . . . Z. III. 170. 1400-ban említik Battyányból Petr. Ihaz jobbágyot. A *Juharkút* elnevezést nem bennszülött egregyitől jegyeztem fel.

Iskolaköz (213): Azonos a Tóthfűlőpközzel.

Jakabmátétető (32): 1859: *Jakab Máté széle* M/1; 1873: *Jakabmátétető* H; *Jakab Máté széle* M/2; 1888: ua. — sz. K; Szántóföldek.

Jánosjóska rét (179): A Vókó család egy ott lakó tagjának ragadványneve után kapta nevét.

†**Jánostanya**: 1873: *Jánostanya* — c. H; Ma már ismeretlen elnevezés.

Judakereszt (44): *Judakereszt* (rövid *u*-val!) A helybeli Csordás család által állított kereszt az apállazai úton. A Juda név a család ragadványneve. Egyik tagját, aki a község sekrestyési teendőit immár harmadik nemzedékben látja el, *Szentes Juda* néven ismerik.

Juhászsűrű (173): Ebben van a sokat emlegetett Lebrikút.

Kakasköz: Nevét az egregyi *Kakas* családtól kapta, amelynek Matth. *Kokas*, Mich. *Kokas* nevű tagjait már 1715-ben említik. (OL. Conser. Arch. Regnicol. Lad. HH. No. 2. fr. 4.)

Kanistásgödör (130): A Vár völgy kis mellékvölgye. A név a délszláv eredetű *kanistas* azaz 'sáros, pocsolyás' tájszóból származik. Vö. SzlávJöv. I/1. 245. A név értelmét Egreggyen már nem tudták, de a szomszéd Kárász községben egyik 94 éves adatközlőm még tudta jelentését.

Kaszanicsköz (228): Nevét az ott lakó *Kaszanics* családról kapta.

Kápolna (139): 1865: . . . egy kis malmot, mely kevésbé idomítottatott az egregyi lakosok máig *Kápolná*-nak nevezik, néhány évek előtt az urada-

lomtól egy molnárnak malom építésre eladtván, a régi *Kápolna* alapkövei ki ásattatván több érvényes kőfaragványokat kaptak. P. A régi várvölgyi kápolna romjait elbontották, s belőle a mai ún. Kápolnamalmot építették. A faragott köveket Tóth Fülöp magyaregregyi molnár vette meg, és malmának udvari járdáját abból rakatta. Malma ma községi iskolául szolgál, a járda azonban ma is meg van. Lapos, faragott homokkövek, amelyek nem e vidékről valók.

Kápolnamalom (138): 1864: *Kápolna malom* K; 1883: *Kápolna malom* KT 5560; 1888: ua. K; 1897: *Kápolnai malom, Kápolna malom*, Iflinger József tulajd. képező *Kápolnai malom* Baranya vm. XXVI/12. sz. vízikönyve 498. csom.-ban elfekvő 13404/1898. alisp. sz. ügyiratból; 1913: *Kápolna malom* — Rein János tulajdona Baranya vm. XXVI/20. sz. vízikönyve 762. csom.-ban elfekvő ügyiratokból; 1918: *Kápolna malom* — Krajcár malom (tévesen azonosítja a kettőt) Kiss: 46; 1915: *Kápolna malom* KT 5560; 1926: ua. Vigyázó-féle Mecsek térkép; L. előbbi címszót.

Káposztás (168): *Kápasztás*. 1888: *Káposztások* — sz. K; A Beke alatti káposztásföldek neve.

Kárászi gödör (206): 1865: *Karaszsi, Kárászi gödör* — mező, szőlő P; 1888: *Kárászi gödör* K; L. még *Sörös*.

Kecskehát (186): 1865: *Ketskehát* — mező, e. leg. P; 1873: *Kecskehát* — leg. sz. H; 1873: ua. M/2; 1888: ua. — leg. e. K; A nép szerint a kecske hátához való hasonlósága alapján kapta nevét.

Kecskeháti kút:

Kecskeháti út: Azonos a Bányászáttal, l. ott.

Kecskeháti sorompó: A fontos Magyaregregy—szászvári közlekedési utat zárta le a nagy falopások miatt.

Kelei köz (216): Nevét a Szabó család *kelei* ragadványnevetől vette.

Kenderföldek (95): 1888: *Kenderföldek* — sz. K.

Kerekeskút (178): A Tanya dűlőben birtokos *Deák bucsit* családé volt, ma már betemették.

Keresztesi rét: 1894—1904: *Keresztesi rét* NB; 1899: ua. MNyr.

Kerékdomb (187): 1873: *Kerékdomb* M/2; 1873: ua. — sz. H; 1888: *Kerékdomb* — leg. K.

Kerékgyöp: Legelő a Vasbánya bejárájánál.

Kerékszöllő (22).

Kerékszöllőtető: Jelenleg szántó. A helybeliek szerint nevét alakjától vette.

Keresztjáró: *Keresztjáróu*. A Bazsó elején, két út között fekvő szántó-földek neve.

Kétgátköz (215): Azonos a Gátközzel.

Keweschberg: L. *Steinberg.

Kíma (211): 1873: *Kümatető* — leg. H; Kopár, sziklás legelő. Neve a *kőmál* szóból származik.

Kímai csörge:

Kímai kút:

Kímai út:

Kisapálláza (50): *Kisapáláza*.

†**Kisepérsesi mező** (131): 1864: *Kis Epörgyesi mező* — e. K; Ma erdőterület, neve ismeretlen.

Kiskertoldal: *Kiskertódó*.

Kiskút (102): 1915: *Q[uelle]* jelzés KT 5560; 1926: *Kiskút* Vigyázó-féle Mecsek térkép; 193?: *F[orrás]* jelzés Kiránd. térk.; 1940: *F[orrás]* KT 5560. Egyik legismertebb forrása a községnek, amely a Zobákra vezető országút mellett Ny-ra van. Régen a Zobákra vezető völgyet is csak *Kiskúti völgy* néven ismerték.

Kiskúti föld: A Kiskútnál levő erdőgazdasági földek, amelyet csemetekertnek, illetményföldnek használnak.

Kiskútorma: Kiskúturma. 1859: *Kis kut orma* M/1; 1864: *Kiskut orma* K; 1873: *Kis kut orma* M/2; 1888: *Kis kút orma* — e. K; 1927: *Kiskutorma* — e. Pp; A Kiskút felett emelkedő hegy neve.

Kiskúti völgy: *Kiskúti völgy*. 1864: *Kiskuti völgy* — leg. K; Régebben sűrűn használt neve a Zobákra vezető völgynek.

Kiskút völgyi rétek: A Zobákra vezető országút mentén levő rétek, amelyeket a lakosság részeskaszálásra kapott az erdőgazdaságtól.

Kis márei dülő (141).

Kispusza (33): Szántó a Mánafa fölött.

Kisrét (225): Azonos a Felsőegregy községrésszel. Az öregebbek azt, a fiatalabbak inkább ezt a nevet használják.

Kisréti csörge: A belsőségben torkollik a falun keresztülfolyó *Nagy-gát*-ba.

Kisréti út: A községrészen átvezető út.

†**Kistonkaorom:** 1873: *Kistonkaorom* — e. H; Ma már teljesen ismeretlen fekvésű erdőrész.

Kocsmai tér (222): A községi kocsmá előtti tér.

Kojtigát (199): A falun végigfolyó malomárok és vízfolyás azon része, amely a *kojtí* melléknévvel bíró Dobszai család telke mellett van.

Komlai út (104): A Kiskúti völgyön keresztül, majd arról letérve Komlóra vezető — részben gyalogút — amelyet a bányászok használtak.

†**Kovácsgödreorom:** 1873: *Kovácsgödreorom* — e. H; Ma már ismeretlen fekvésű erdőrész. Állítólag a Bükk-kúton belül feküdt, s a Kovács családé volt.

Kovácsszél (36): 1859: *Kovács szél* M/1; 1873: *Kovács széle* M/2; 1888: ua. — sz. K; Szántóföld.

?**Kőpernyes:** 1865: *Kőpernyes* — e. leg. P; Semmiféle adatot nem sikerült róla szerezni. Talán a Körtvélyes tévesen feljegyzett neve.

Körtvélyes (1): 1859: *Körtvélyes* M/1; 1873: ua. M/2; Az ági határig terjedő erdőrész neve.

Kövestető (120): 1859: *Köves Tető* M/1; 1864: *Kövestető* — e. K; 1865: *Köves* — e. leg. P; 1873: *Köves Tető* M/2; 1873: *Kövestető* — e. H; 1883: *Steinberg* KT 5560; 1886: ~ Földt. Évk. 1886. 110; 1888: *Köves-tető*, *Kövestető* — e. K; 1894: *Kövestető*, *Köveshegy* K/13, 102; 1896: *Kő-tető* Várady I. 12; 1915: *Steinberg* KT 5560; 1918: *Kövestető*, *Köveshegy*, *Steinberg* Kiss: 44, 46; 1926: *Köves* Vigyázó-féle Mecsek térk.; 1927: *Köves tető* Pp; 193?: ua. Kiránd. térk.; 1940: ua. KT 5560; Neve értelme szerint magyarázható, sziklás teteje miatt. A lakosság csak a *Küestető*,

Köestető nevet használja, míg a *Steinberg*, s ennek *Köveshegy*, *Kötető* fordításai ismeretlenek előtte. L. még Steinberg.

Középorom (145): 1873: *Középorom* — e. H; Ma fenyves.

Község rét (30): A Bandóiban fekvő rét, melyen a községi bika részére a szénát termelik. Más neve Bikarét.

Község rét: A Széperdőtől ÉK-re, a Nyárág közepe táján levő rét. A név eredetét nem tudják. Valószínűleg az elpusztult Nyárág községgel lehetett kapcsolatban.

Krajcárhegy (69): *Krajcárhögy*, *Krajcáródó*. A név az ott birtokos *Krajcár* családtól származik.

Krajcármalom (137): 1864: *Kreuzer malom* K; 1883: *Kreuzer Mühle* KT 5560; 1888: *Krajcár malom* K; 1897: Flasics-féle *Krajczár nevű vízi malom*, Flasics-féle *Krajczár malom*, *Krajczár malom*, *Krajczár malma* Baranya vm. XXVI/12. vízikönyve 498. esom.-ban elfekvő 13404/1898. alisp. sz. ügyirat; 1913: *Krajczár malom* — Flasics József mágocsi lakos elhagyott malma Baranya vm. XXVI/20. sz. vízikönyve 762. esom. elf. ügyiratok; 1915: *Kreuzer Mühle* KT 5560; 1916-ban megvásárolja Rein János XXVI/12. vízikönyv; 1922: *Krajcár malom* Uo. 3582/922. alisp. sz.; 1926: *Kreuzer malom* Vigyázó-féle Mecsek térk.; 1940: *Krajcár malom* Baranya vm. XXVI/12. sz. vízikönyve, 13147/940. sz. alisp. szüneteltető véghatározat; 1953: 682-100/1-456-1953. sz. megszüntetési véghatározattal tulajdonosként értesítve Várvolgyi István Magyaregregy. Az öreg vízi-malom lakóházzá átalakítva a Várvolgy bejáratánál, a Szerecsenhegy lábánál áll. Nevét régi birtokosától, az egregyi *Krajcár* családtól kapta. E családnak ma is van mellette földje. Éppen ezért az 1883, 1915 és 1926. évi térképeken szereplő *Kreuzer* név félreértésen alapuló fordítás, s e néven a malmot senki sem ismeri.

Külsőrúszam:

Lapismező: A Vasbánya mellett levő dombtetőn legelő.

Laposvölgy: 1888: *Laposvölgy* K.

Laposvölgyi rét (171): *Lapusvölgyi rét*, *Lapisvölgyi rét*, *Lapusfőgyirét*, *Laposvölgyi rét*. Nedves, vizes rét, lapos helyen, két domb között. Nevét egyesek szerint lapos voltától — s ez a valószínűbb — míg mások szerint a sok lapulevéltől kapta. Nevének kiejtése ezért annyira ingadozó (lapis ~ lapus).

Laposvölgyi kút:

Laposvölgyi út:

?**Latosték**: 1865: *Latosték* (?) — r. P; 1864: *Látostöke* — r. sz. K; Bejegyezve a térkép mai *Káposztás* helynevének helyére. A név ma ismeretlen.

Leánykő (17): *Lánkű*, *Lánykű*. 1889: *Lánykő* — e. K; Sziklaalakulat neve, melyhez közismert monda fűződik. A néprege — melyet már Hatos hibásan említ — a következő. A marhákat őrző pásztor és pásztorlány egymásraborulva — a szülők átka következtében — kővé váltak, s velük együtt megkövesedtek a víz mellett delelő marhák is. A sziklaalakulat szétszórt darabjaihoz fűződik a monda.

Leánykői csörge: *Lánkűi*, *Lánykűi csörge*. Emellett deleltek a megátkozott pásztor marhái.

Leánykői forrás: *Lánkűi forrás*.

Leánykőorma: *Lánkurma, Lánkorma, Lánykurma.* 1859: *Leánykőorma* M/1; 1873: *Lánykőorma* M/2; ua. — e. mező H; 1888: *Lánykőorma* — sz. leg. K; 1894—1904: ua. NB; 1899. ua. MNyr.

Leánykői út:

Leányvár (212): A Pertus oldalon, Cserben az ún. rozsdáskőbe vajt pincéket neveztek el újabban tréfásan így. A pincék kb. 1920 óta épültek. A helynevet a „Leányvári legény vagyok” kezdetű nóta is őrzi.

Lebri kút (172): *Lebri kút, Levri kút, Rebli kút.* Egy gyertyánfa tövében fakadó kút. A kút nevének eredete bizonytalan, állítólag az ott birtokos *Molnár kisbarát*-ról nevezték el, akinek *labbogó, hadaró* beszédje van.

Liget (59): *Ligedi: dűlő.* 1873: *Liget* — mező H.

Ligeti út:

Ligettető: *Ligettetői dűlő.*

Likak (202): 1894—1904: *Likaki* NB; 1899: ua. MNyr. A Likaki sűrű mellett van, ahol sok róka lakik, s nevét így nyerte. Más magyarázat szerint a béresek odahajtva, a nedves talajon a marhák lába lukat hagyott.

Likaki gödör:

Likaki kút:

Likaki sűrű:

Lipócatető (7): 1463: Jac. Chomogan, Joh. Baius iobag. commor. in *Lipolczu* Z. X. 244; Jac. Chomogan, Joan. Bojos... in ~ Z. X. 247; Jac. Chomogny, Joh. Bajos... in *Lypolcza* Z. X. 264; 1864: *Lipóca* K; 1889: *Lipóca, Lípoca* — leg. K; Ma erdőrésze neve.

Lozákhegy (154): 1873: *Lozákhegy* — mező, két oldala e. H.

Lozák-tető (155): 1859: *Lozák* M/1; 1864: ua. — irtásföldek K; 1865: ua. — mező P; 1873: ua. M/2; 1888: ua. — e. K; 1927: ua. — e. Pp; Az előbbivel azonos erdőrésze neve ma is. A *Lozák* név régi múltra tekinthet vissza, mert az elpusztult *Battyán* jobbágyai között 1412-ben említik Steph. *Losach*-ot, 1413-ban Steph. *Losak* néven fordul elő. Z. VI. 182, 260.

Lukac (89): 1894—1904: *Lukacz* NB; 1899: *Lukac* MNyr.; A falu Ny-i, ma már jórészt beépült részének neve.

Lukaci csörge:

Lukaci rét:

Lukószilvás (83): A Vokó család egyik ágáé volt, melynek *lukó* volt a mellékneve.

†**Makacslukácsorma** (146): 1864: *Makacslukácsurma, Makacslukácsurma* — e. K; 1865: *Makats lukatsorma* — e. leg. P; 1873: *Makoslukácsorma* — e. H; Ma teljesen ismeretlen helynév.

Marikút (110): A Fonyászóban levő kis forrás neve volt. A nevét Bodri Maritól kapta, aki küllőfaragó apjával, majd később egyedül is járt oda. A faluban közismert volt a különöre öreglány, akit pipázása miatt *Maribácsi* névvel illettek. A forrás egy felhőszakadás következtében 1950 körül elpusztult.

Mánafa (34): 1399: p. *Malafalwa* Z. V. 112; 1400: iobag. in *Balaszfalua* (így hibásan!) Z. V. 223; p. *Malafalua* Z. V. 225; 1402: iobag. in *Malafalwa* Z. V. 280; p. ~ Z. V. 301; p. *Malatelek* Z. V. 309; p. *Malafalva* Z. V. 310; 1404: p. ~ Z. V. 356; p. *Malafalua* Z. V. 372; p. *Malafalwa, v. Malafolwa* Z. XII. 82; 1406: p. *Malafalva* Z. V. 456; 1410: p. ~ in e-u Tholnensi Z.

VI. 50; 1412: iobag. in *Malafalwa* Z. VI. 182; p. *Malafalva* Z. VI. 210; p. *Malafalua* Z. VI. 213; 1413: p. *Malfalua* (így) Z. VI. 255; Mich. Kiristini de *Malafalwa* Z. VI. 260; 1461: pop. et iobag. in ~ Z. X. 167; 1463: iobag. commor. in ~ Z. X. 245; in ~ Z. X. 247; ~ Z. X. 264; 1466: p. ~ Z. X. 384; ~, *Myhalafalwa* Cs. III. 440; 1476: p. [*Malafa*] *hwa* Z. XI. 184; 1865: *Mánafa* — r. P; Jelenleg is rét neve. Az elpusztult *Malafalva* helység emlékét őrzi.

Csánki kérdőjellel a mai Mánta helységet kereste benne. Ezzel azonban semmi esetre sem azonosítható, mert az oklevelek világosan Magyar-egregy területére mutatnak. Ugyancsak helyesbítendő Csánki *Balázsfalva* címszava is, mert ilyen helység itt nem létezett, s az adat írás- vagy olvasás-hiba szüleménye, s Malafalvára vonatkozik. A névadóját az 1292—7 között említett *Mala* de Nogkwfew (ÓMO. 110) személyében kereshetjük. Vö. az EtSz.-ban *Gáj* címszó alatt elmondottakkal. Ami a Malafalva > Mánafalva > Mánafa fejlődés $l > n$ változását illeti, helynevekben is gyakori jelenség.

Mánafai kút: Kisbattyán és Bandó között levő forrás.

Mánafai rét: 1888: *Mánafai rétek* — r. sz. K; Benniszülöttek ma is így ejtik, de már gyakran hallani *Mánfai rétek*-et is, a Komlóhoz esatolt s közismert Mánfa község nevének hatására.

Máré (163): 1345: *Marey* Cs. III. 409; 1353: p. ad castr. *Mare* pertinenc. Z. II. 506; 1353/469: p. ~ Z. XI. 21; 1358: porc. p. in ~ Z. III. 123—4; 1358/469: in *Maare* Z. XI. 26; 1392: ad domum... in *Mare* Z. IV. 498; p. ~ simulcum tributo Z. IV. 500; 1392/469: p. ~ e-u Tolnensi Z. XI. 23; 1393: p. ~ Z. IV. 509; p. ~ Z. IV. 512; 1393/469: p. ~ Z. XI. 24—5; 1404: in ~ Z. XII. 83; 1407: p. ~ Z. V. 502; v., p. ~ Z. V. 504; 1407/469: p. ~ Z. XI. 27; 1410: iobag. in ~ commorans Z. VI. 52; p. ~ Z. VI. 54; in *Mareii* Z. VI. 73; 1411: p. sim. *Mare* Z. VI. 134; p. ~ Z. VI. 152; 1411/469: p. ~ Z. XI. 17; 1413: p. ~ Z. VI. 279; forum comprov. in p. ~ Cs. III. 409; 1417: p. ad castr. ~ pertin. Z. VI. 469; 1425/469: p. ~ Z. XI. 19; 1432/434: p. ~ Z. VIII. 477; 1433: p. ~ Z. VIII. 515; p. ~ Z. VIII. 519; 1439: p. ~ Z. VIII. 654; p. ~ Z. VIII. 664; p. ~ Cs. III. 409; 1442: Demetr. de Lengel offic. de ~, p. sew tributum ~, dat. in p. ~ Z. IX. 43; 1447: p. ~ Z. IX. 178; 1449: p. ~ Z. IX. 209; 1450: oppid. ~ Z. IX. 254; 1457: p. ~ Z. IX. 556; 1459/503: opp. ~ Z. X. 55; 1458: p. ~ Cs. III. 409; 1460: ad ~ Z. X. 119; 1463: in ~ Z. X. 245; in ~ Z. X. 247; in ~ Z. X. 264—5; v. ~ Z. X. 267; 1464: opp. ~ in e-u Tholnensi Z. X. 303; 1465: in ~ Z. X. 342; 1466: v. ~ Z. X. 384; 1476: in ~ p. e-u Tholnensi Z. XI. 183; 1489: p. ~ Z. XI. 507—8; 1859: *Máré* M/1; 1864: *Mare* — sz. *Marét* — sz. leg. K; 1865: *Maré* — e. leg. P; 1873: *Máré* — kenderes II; ua. M/2; 1888: ua. — sz. K; 1894—1904: *Máre* NB; 1899: ~ MNyr.; A jelenleg szántóföldekből álló dülő nevét az elpusztult mezővárostól kapta. A név értelmére a lakosság magyarázatot nem tud.

Márécsörge: A Márévári esörgé-nek ritkábban használt neve. L. ott.

Márétarló (142): *Márétóró*, *Márétáró*, *Máré tára*. 1873: *Márétarló* — mező H; A dülőt gabonatermelésre használják, nevét a tarlóföldek után kapta, amelyet aratás után juhokkal legeltetnek.

Márétarlói út: *Márétóróji út*. A dülőbe vezető kocsit.

Márévára (127): 1316/318: castr. *Mare, Marey* Z. I. 160; 1320: Steph. f. Ludegerus castell. castr. de ~ Z. I. 188; 1347: castr. de ~ in e-u Tholnensi Z. II. 268; castr. *Mareey* Z. II. 276; 1349: castr. de *Mare* Cs. III. 404; 1352: Joh. f. Bulugh castell. de *Marey* Z. II. 483; 1353: castr. *Mare* Z. II. 505—6; 1358: ~ Z. III. 118; 1358/469: ~ Z. XI. 22; 1372k: ~ Z. III. 483; 1393: ~ Z. IV. 509; ~ Z. IV. 512; 1393/469: castr. *Maare, Mare* Z. XI. 24—5; 1399: castr. *Maree, Mare* Z. V. 133—4; 1406: castr. *Mare* Z. V. 457; 1407: ~ Z. V. 502; 1407/469: ~, *Maare* Z. XI. 27; 1410: castr. *Mare* Z. VI. 54; 1411: ~ Z. VI. 134; 1411/469: ~ Z. XI. 17; 1413: ~ Z. VI. 277; 1414: ~ Z. VI. 329; 1417: ~ Z. VI. 453; ~ Z. VI. 469; ~ Z. XII. 110; 1421: ~ Z. VIII. 41; 1425/469: ~ Z. XI. 19; 1426: castr. *Maree*, Mich. f. Nic. Gunya de *Maare* Z. VIII. 264; 1430: castr. *Mare* Z. VIII. 419; 1432/434: ~ Z. VIII. 477; 1433: ~ Z. VIII. 515; ~ Z. VIII. 517; 1434: Barthol. de Besnew castell. castri de *Maare* Z. VIII. 544; 1436: Thomas castell. de ~ Z. VIII. 584; 1441: castr. *Mare* Z. IX. 36; ~ Z. IX. 37; 1443: ~ Z. IX. 60; 1447: Petr. castell. ~ Z. IX. 178; 1450: ~ in e-u Tholnensi Z. IX. 254; 1451: Ladisl. Thytus de Bakmonosthora alias de *Marewara* Z. IX. 298; 1452: castr. *Marewara* Cs. III. 404; 1454: castr. *Mare* Z. IX. 418; 1457: ~ in e-u Tholnensi Z. IX. 552; Elie de Besenew castell. in castro ~ Z. IX. 556; 1458: Eliam castell. de ~ Z. X. 9; 1459/503: castr. *Mare* Z. X. 55; 1461: ~ Z. X. 149; Georg. et Petr. castell. castri ~ Z. X. 164; castr. ~ Z. X. 167; Petr. et Georg. castellani de ~ Z. X. 182; 1462: Petr. et Georg. castelli de ~ Z. X. 227; 1463: Georgi. de Kethhel et Petr. de Nyeres castell. castr. ~ Z. X. 244; Georg. de Kethhel et Petr. de Nyres castell. in castro ~ Z. X. 247—8; castr. ~ Z. X. 264—5; 1464: castr. ~ in e-u Tholnensi constructi et fundati Z. X. 303; 1466: ~ Cs. III. 404; ~ Z. X. 384; 1469: ~ in e-u Tolnensi Z. XI. 15—6; 1476: Petr. Vethesy castell. de *Mare* Z. XI. 183; 1487: Mich. de Sarog castell. castr. *Mare* Z. XI. 468; 1489: castr. *Mare* Z. XI. 507—8; 1505: ~ Cs. III. 404; A XVII. sz. végén Széchényi Pál pécsi püspök birtoka U&C. 37: 54, 37: 47. Fol. 103, a hódoltsági falu a szentmártoni náhiéba tartozott, 4 házban lakó magyarokkal Velics II. 165, Follajtár 300. 1813: *Schloz Maria Vár!* — Kárász határában PÁL, Berks lt. Fasc. 45, No. 110; 1859: *Maré vára* M/1; 1873: ua. M/2; 1883: ua. KT 5560; 1896: *Márévár* Várady I. 12; 1897: *Mári(a) vár* Cs. III. 405; 1899: *Márévár* W.Nyr.; 1915: *Ruine Máriavár* KT 5560; 1918: *Márévár romjai* Kiss: 44; 1926: *Márévár Vigyázó-féle Mecsek térk.*; 1927: *Maré vár* Pp; 193?: *Márévár* Kiránd. térk. Mecsek hg.; 1940: ~ KT 5560.

A Máriavár névalakok tudatos, de hibás etimologizálások eredményei. Ugyanígy hibás névmagyarázat — amely ma már az egregyiek között is elterjedt, hogy a vár nevét Móre Fülöp (1524-től pécsi püspök, elesett a mohácsi csatában) nevével kapcsolatba hozni. A régebbi néphagyomány Máré lovaggal kapcsolja össze, kinek vára lett volna. Az erről szóló hosszabb rege többször került feldolgozásra. (pl. Magyar Vadászujság 1934. évf. IV. havi 11. sz., Dunántúli Napló 1956. IX. 15-i száma stb.) A vár építésekor használt mészegetőkemencét 1950/51-ben a Várvölgyben folytatott útépítésnél a vártól K-re, hordaléktól elborítva találtuk.

Márévári csörge: *Maréi patak, Márécsörge, Márévári csörge.* 1399: tributum super ponte in fluvio *Mareuyz, Mareuyze* sub castro *Maree*

decurrenti Z. V. 133—4; 1433: molendinum in fluvio *Mare* vocato ex parte p. Zegeffalwa adiacens et decurrens Z. VIII. 521.

Márévári kút (128): 1894: *Márévári kút* K/13, 102; 1918: *Márévári forrás* Kiss: 44. Azonos a lakosság által *Várkút*-nak nevezett s a vár alatt Ny-ra levő forrással.

†**Márévári menedékház**: 1918: *Márévári menedékház* (képpel) Kiss: 44. Ma már nem létezik.

Márévári út: Az erdőgazdaság által a Várvölgyben 1950—2 években épített erdei feltáróút közhasználatú neve.

Máréváros: A *Máré* dülő felé eső falurész neve.

Márévári völgy (148a): 1886: *Máriavári-völgy* Földt. Évk. 1886. 110; 1918: *Márévári-völgy* népies nyelven Rikájó Kiss: 46; 1926: *Márévári völgy* (Rikájó) Szönyi: 119; 1927: *Máré völgy* Pp; E nevet a lakosság nem használja, viszont a turisták között ez forog. A helybeliek csak Várvölgynek, felső részét pedig Rikájónak nevezik.

Márévölgyi út: Azonos a Márévári úttal.

†**Margitferencorom** (103): 1864: *Margitferenzurom* — e. K; Ma teljesen ismeretlen.

Mész (208): 1873: *Mészoldal* — leg. H; A kopár, agyonlegeltetett Kíma mészkőhegy aljának a neve. Valamikor mészégető is volt ott.

Mézi út: A mézi legelőre vezető út neve.

Mézkemence (31): *Mézkemence*. A bandói közbirt. erdőben van.

Mézkemence: 1927: *Mézkemence* — e. Pp.

Mézkemence horgosa (119): Szűk völgy neve, melyen át a Köves-tetőre lehet feljutni.

Mézkemence horgosi út: *Mézkemence horgosi út*. A szűk völgyben végigvezető erdei kocsisút neve.

Monyorósi kút (184): Forrás neve a kecskeháti sorompónál.

Monyorósi oldal: *Monyorósi ódal*.

Nagyerdő (13): 1873: *Nagyerdőtető* — mező H; 1884: *Nagyerdő h.[egy]* KT 5460; 1889: *Nagy erdőtető* — leg. K; 1926: *Nagyerdő h.[egy]* Vigyázó-féle Mecsek térk.; 193?: Ua. Kiránd. térk. Mecsek hg.

Nagyerdői csörge:

Nagyerdői út:

Nagy gát (98): A falu malmait tápláló víztolyás.

Nagypart (80): *Natypart*.

†**Nebojszafalva**: 1402: t. seu locum p. *Naboyza* in e-u Tolnensi Z. V. 308; p. *Naboyzafalwa* in e-u Tolnensi Z. V. 309; 1403: *Neboyza* Cs. III. 443; Márévár tartozéka volt, az oklevelek Battyán és Malafalva (= Mánafa) után említik. A név személynévi eredetű. Vö. Melich J. és Csefkó Gy. dolgozatait a MNy. 1910: 246, 1929: 216—7. lapjain.

Nyárád (166): *Nyárád*. 1439: in *Naragh* Z. VIII. 655; 1542: *Nyarag* OL. Dica A 2664 II. Tolna m. XLIIIb; 1564: *Narad* OL. Ex reg. anni 1564. Epp. 5-ecl.; 1859: *Nyárágy* M/1; 1864: *Nyárád* — sz. K; 1865: ua. — mező P; 1873: *Nyárágy* — sz. elp. falu helye H; *Nyárád* M/2; 1888: ua. — sz. e K; A község lakosai által legismertebb és legtöbbet emlegetett elpusztult helysége a vidéknek. A róla szóló hagyomány szerint amikor a törökök voltak hazánkban, ott falu volt. A lakosok az elpusztított

vidéken olyannyira éheztek, hogy három napig lestek egy egérre, hogy lukjából előjőjön, de végül is éhenvesztek. A névre vö. Györke J., A -gy névszóképző MNy. 1940.

Nyárádi kút, Nyárádi rét, Nyárádi út.

Nyíresi hát (20): *Nyírósi hát*. 1859: *Nyíresi hát* M/1; 1873: *Nyíresihát* — mező H; *Nyíresi hát* M/2; 1888: ua. — sz. K; Szántóföldek. A dűlőnév kétségtelenül összefüggésben van az elpusztult Nyíres helység nevével, amely Kisvaszar határában feküdt, helynevünk szomszédságában (Cs. III. 444). A név a régi magyar 'mocsár' értelmű *nyír* szót őrizte meg, mert e vidéken a nyírfa teljesen idegen, életfeltételeit nem találja meg, s egy-két mesterségesen betelepített példánytól eltekintve nem is található meg.

Nyíresiháti kút, Nyíresiháti út.

†**Nyíresorom** (121): 1864: *Nyresurom!* — e. K; 1865: *Nyíres* — e. leg. P; 1873: *Nyíresorom* — e. H; Egyetlen adatközlőm ismerte e kihalt helynevet.

Nyomákó (159): 1896: *Nyomákó* Várady I. 236. Völgy neve, melynek jelentését a lakosság nem tudja. A név eredete talán a latin *monachus* 'barát', 'remete' szóban keresendő, melynek középkori magyar alakja *monoka*, *monyaka* több baranyai helynevünkben őrződött meg. A *monyaka* szóból, feltételezhetően, hangátvétéssel *nyomaka*, *nyomáká*, *nyomákó* keletkezett. Hasonló névalakulás a nyárádvölgyi *Nyomát* helység nevének fejlődése a *Monyád* személynévből. L. Benkő 11.

Nyomákói csörge.

Oláhlakás (92): *Olálakás*. Az ott lakó cigányokról kapta nevét, kiket a lakosság általában oláhoknak nevez.

Országút (198): 1433: *via publica* que a civit. seu oppid. Quinqueecclesiensi veniret Z. VIII. 520. A Szászvár—Magyaregregy—Hosszúhetényen át Pécsre vezető makadámút közhasználatú neve. Vö. Glaser: Száz. 1929. 264.

Paperdei rét: Paperdői rét.

Paperdei út:

Paperdő (100): 1859: *Paperdő* M/1; 1864: *Poperdő!* — e. benne irtásföldek K; 1873: *Paperdő* — e. H; *Pap erdő* M/2; 1883: ua. KT 5560; 1888: *Paperdő* — sz. leg. K; 1894—904: ua. NB; 1899: ua. MNyr.; 1915: ua. KT 5560; 1927: *Pap erdő* — e. Pp.

Paperdői kút:

Pázsit (221): *Pázsit*, de gyakran *Pázit*-nak ejtik. Ma falurész neve, éspedig a Kisréti hídtól a temetőig terjedő utca.

Pázsitrét (140): A hodácsi völgy bejáratánál levő rét neve.

Pertus (207): *Pertus*, *Pertos* egyaránt járja. 1859: *Pertos* M/1; 1865: *Pertos*, *Pertos* — mező, szőlő, e. leg. P; 1888: *Pertos*, *Pertos II* — leg. szőlő K; 1894—1904: *Pertos* NB; 1899: ua. MNyr.; Igen régi szőlőkkel. A néphagyomány szerint neve onnan ered, hogy a pincékben igen sok *pertut* ittak.

Pertustető: Pertostető. 1873: *Pertoshegy* — szőlő, leg. H; Ma szántó, legelő és szőlő.

Pertusi út: Pertosi út.

Pénzvájó hajlás (149): *Pénzvájó hajlás*, *hajlat*. 1873: *Pénzvájás-hajlás* — e. H; A néphagyomány szerint Máré várának kincseit itt rejtették el.

Petrác (134): *Petrác*. 1927: *Petrász* — e. Pp; Erdőterület, szűk hasadékos völgygel. Esetleg ide vonatkoztatható 1463-ból Petr. *Petragh*, *Petrag* — battyáni jobbágy neve Z. X. 245, 248.

Petráci csörge: A petráci gödörből jövő kis vízfolyás neve.

Petráci gödör: Szűk, szakadékos völgyecske neve.

Piactér (222): A régi Kocsmatér csúfolódó neve, mert a község piacartásra kért engedélyt s kapott, azonban csak kétszer volt piac, mert vevő nem akadt. Lévén a faluban mindenkinek elegendő mezőgazdasági terménye.

Pilaköz:

Pilavölgy (219): *Pilavögy*. Ma már beépült völgyecske a község ÉK-i részén. A név eredetét nem tudta senki. Úgy látszik azonban, hogy a vidék régi tájszava a *Pila*, mert a közeli Alsómoesoládon is szerepel gyűjtésem szerint. A szóra vö. Beke Ö., Régi és ritka szavak Dunántúl. Dunánt. Szemle könyvei 186. sz. Igen sok adatot közöl Szendrey Zs. már említett dolgozatában. Ide tartozik a *katipila* 'kuktáskodó, főzésnél lábatlankodó' kifejezés is, melyet Désről gyűjtöttem. 1742-ben Désen Bába Pila eltemetett asszonyt vámpírsággal vádolták.

Pilavölgyi csörge: *Pilavögyi csörge*.

Pilavölgyi kút: *Pilavögyi kút*.

Pintérkút (11): A Bükkerdőn, egy Vágner nevű pintér földjén fakadó forrás; tulajdonosát foglalkozása után mindenki csak *Pintér*-nek ismerte.

Pirosgunyhó (89): A petráci gödörbe vezető kocsiutnál emelt, fából rótt örkunyhó (ún. cédulaház), amely 1942-ben készült az ott folyó erdő-kitermelés ellenőrzésére. Nevét onnan kapta, hogy a készítők a rönkök jelzésére használt piros festékkel a kunyhó külsejét bemázolták. 1955-ben összedőlt, de az erdőrészt ma is így hívják a zobáki út mellett.

Podi mező (152): Mindig rövid *o*-val ejtik. 1865: *Padi* — e. leg. P; 1873: *Podimező* — e. H; 1896: ~ Várady I. 225, sajtóhibával: *Dodimező* néven uo. I. 254; 1927: *Podi mező* — e. Pp. A hodácsi fenyves egy részének neve. Egregyen volt *Podi* család, s ennek emlékét őrizheti.

Pöcörkút (201): A kút a község belterületén, Kleri bognár háza mellett van. A gyerekek kérdezősködésére szokták válaszolni, hogy a *Pöcörkút*-ból hozta öcsikét a gólya. A *Pöcörkút* fölé hajolva a víztükörben látni lehet a világra jövést váró gyerekeket (ti. a belenézó gyermek látja tükröződni az arcát).

Radinca (38): *Radinca*. 1888: *Radenca* — r. K; 1894—1904: *Radincza* NB; 1899: *Radinca* MNyr.

Radincai csörge, Radincai kút, Radincai rét.

Rakcsa (15): 1357: p. *Nowak* al. nom. *Racha* Z. III. 69; 1376: p. *Radcha* Z. III. 619; 1451: *Rachya*, *Racza* Cs. III. 447; 1453: *Racha* uo.; 1466: pr. *Racza* uo.; 1859: *Rakcsa* M/1; 1865: *Raktsa* — e. leg. P; 1873: *Rakcsa* — mező, e. H; ua. M/2; 1888: ua. — sz. leg. K; 1894—1904: ua. NB; 1899: *Rakisa!* MNyr. A lakosság a helynevet a *rakni* igével magyarázza, mondván „sok gabonát raktak ott”. A név feltehetően személynévi származású, éspedig a Radiszláv, Radivoj személynévek rövidült *Rad* alakjából -sa kicsinyítőképzővel.

Rákoldal (209): *Rákódal, Rákódó*. A kárászi Rák család lakóhelyével szemben, a régi Rák (ma Fábriacs) malom mellett emelkedő hegyoldal neve. A család eredetileg német származású, s neve 1862-ben *Rak István malma* helynévben bukkan fel. (PÁL Kárász helység tkv.) A név a német *der Rack* 'Coracias garrula, szalakóta, kalangya varjú' nevével azonos. A család vezetékneve, majd az abból származó helynév népetimológia útján alakult át a magyar *rák* szóvá. Vö. Sanders: 528.

Ráván (86): *Ráván, Rávány*. 1873: *Rávány* M/2; 1894—1904: ua. NB; 1899: ua. MNyr. Battyán felé eső rét neve. A név azonos eredetű a Pozsega megyei *Ráván* falucska nevével, melyet 1422-ben villa *Rawan* néven említenek a *Hrussewa*-i kerülethől (OL. Dl. 11187 fényképe után).

Ráváni csörge, Ráváni rét: *Ráváni, Ráványi rét, Rávánrét. Ráváni út: Ráványi út.*

Rein malom (137, 138): L. *Kápolna és Krajcár malom.*

Rekettyés (26): *Reköttyés*. 1865: *Rekettyés* — e. leg. P; 1873: ua. M/2; 1883: ua. KT 5560; 1888: ua. — sz. K; 1915: ua. KT 5560; 1926: ua. Kiránd. térk. Mecsek hg.; 1940: ua. KT 5560; *Rekettyés*, csuhítos terület volt, most szántók.

Rekettyési út: *Reköttyési út.*

Rikkancs (79): 1873: *Rikkancs* — szőlő H; Ma bokros sűrű és erdő. Vö. Szily: *NyelvújSz.* 275, 558.

Rikkancsi kút: A nevét a lakosság onnan származtatja, hogy „egyszer a bérös rikácsolt ott”.

Rikájó (150): *Rikájó*. 1896: *Rikájó* Várady I. 226, 236; 1918: Máraévári völgy népies nyelven *Rikájó* Kiss: 46; 1926: Máraévári völgy (*Rikájó*) Szónyi: 119. A *Rikájó* egregyi részére régebbi adatom nincsen. E helynév áttekered Vékény község szomszédos részére is. A nevet a délszláv *reka* és a régi magyar *jó* 'folyó, patak' összetételből magyarázom. Hasonló képzés, melyet Pozsega megyéből említenek 1396-ban „fluv. Rekauize” Zs. I. 4318. Hasonlóképpen alakult a Veszprém megyei Ácsteszer, a somogyi Lippahárs, a Hunyad megyei Guraszáda stb. Vö. KNEZSA: *Kel. Magy. o. helynevei*, SZABÓ: *A dömösi adománylev. hely és vízrajza*, REUTER, *Névtud. vizsg.* Bp. 1960. 79—80.

A *Rikájó* szerintem is a szláv *reka* és ómagyar *jó* 'folyó' összetétele és azért is érdekes, mert az eddig csak Erdélyből igazolt *jó* szót a Dunántúlról is ki lehet mutatni. Már 1938-ban felfigyeltem rá, de nem közöltem a vidék szláv helynevei között (KNEZSA ISTVÁN szíves közlése). Végül megemlítem — félreértések elkerülése végett —, hogy a Zs. II/1. 343. sz. reg.-ban közölt riv. *Rekallo* sajtó vagy olvasás (írás) hiba eredménye lehet, mert az helyesen *Kék-Kálló*. L. OL. *Eszterházy térk.* IX. 343.

Ripatyszakadék (62): Vókó *Ripaty* (megkülönböztető név) földjénél fekszik.

Rókalukaszgödör:

Rubingödre (81): *Rubingödre, Rubingödre*. 1873: *Rubintgödre* — szőlő, leg. H; A gödröt az élők vallomása szerint *Rubin* András járta, használta. Nevezett legényemberként halt el, lánytestvérei is öreglányok maradtak. Velük kihalt Egregy ez ősi családja, s emléküket egy helynév őrzi. A családot iudex Joan. *Rubin* személyében említik először az OL-ban levő *Regesta*

Connum. Portarum C-us Baranyens. de Annis 1542/1551 et 1696 confecta 245. lapján.

Rubingödrei csörge: *Rubin csörge, Rubingödri csörge.*

Rubingödrei út:

Rúzsam (54): *Rúzsam*, nyújtott *ú*-val. 1859: *Ruzsam* M/1; 1873: *Ruzám* M/2; *Ruzsam* — mező H; 1888: ua. — sz. leg. K; 1894—1904: *Ruzám* NB; A *Ruzsam*, *Ruzsám* alakok téves feljegyzések lehetnek, keveredve a *Ruzsáma* helynévvel. L. ott.

Rúzsami kút, Rúzsami rét, Rúzsami út.

Rúzsama (Rózsamál) (93): *Rúzsama, Rózsama.* 1859: *Ruzsám* M/1; 1864: *Rozsama* — sz. e. K; 1873: ua. M/2; *Ruzsoma* — mező H; 1888: *Ruzsama* — sz. r. K; 1899: *Ruzsáma* MNyr. A nevet egyesek szerint a rózsa-bokroktól kapta. E feltevés valószínű, mert neve a *rózsa* + *mál* szavakból tevődött össze. Vö. Cserma alatt elmondottakat. A rózsa > rúzsá baranyai azonosságára vö. 1454: Blas. Rwsa — gétai jobbágy Z. IX. 439, és a baranyai Rúzsás család nevét.

Rúzsamai kút, Rúzsamai rét.

Rúzsamai út: Mint érdekességet jegyzem fel, hogy a Drávamentéről Magyarereggyre származott gyermek dolgozatában *Rózsaút* néven szerepelt. Ez is rávilágít a helynevek változására, egy esetleges tömeges lakosságcsere esetén, mint pl. itt erős iparosodásnál.

Sáfrányrét (5): *Sáfrány rét, Sáfrán rét.* 1859: *Sáfrány rétje* M/1; 1873: *Sáfrány rétje* M/2. Rét egy időszakos vízfolyás öntözte völgyben. A *Sáfrány* család ma is létezik Magyarereggyen. A családra régi adataim a következők: 1542/1551/1696: Matt. Laur. *Sáfrán* — magyarereggyi összeírt jobbágy OL. Dica; 1715: Math. *Safrany* OL. Archiv. Regnicol. Lad. HH. NO. 2. fr. 4; 1720: Math. *Safrany* OL. Archiv. Regnic Lad. KK. No. 2. fr. 6.

Sarok (229): *Sorok.* A község DK-i lakott része, s nevét onnan kapta, hogy a belsőség egyik kieső részében, sarkában fekszik.

†**Sárok:** 1865: *Sárok* — e. leg. P; Ma teljesen ismeretlen.

†**Sárorom:** 1873: *Sárorom* — e. H; Ma ismeretlen.

Sárosgödör (132): *Sárisgödör.* Kis mellékvölgy a Várvölgyben, a Kanistásgödör mellett.

†**Sátorkő** (108): L. *Barnakő* címszó alatt!

Schindelgraben (114): *Singgödör* vagy *Fonyászó* neve a kisújbanyai sváb erdei munkások ajkán. A név jelentése 'Zsindelyárok', s nevét az ott hasított bükkfazsindelytől kapta. Egyébként l. *Fonyászó* és *Singgödör* alatt.

Setel malom (170): 1883: *Setel Mühle* KT 5560; 1915: ua. KT 5560; 1926: *Setel malom* Vigyázó-féle Mecsek térk. Azonos a mai Herbert malommal, s a régi *Setel* < *Schettl* család nevét örzi.

Singgödör (114): *Singödör, Singgödör.* 1873: *Singödör* H; 1894: *Singödör völgye* K/13, 102; 1918: *Singödör-völgy* Kiss: 44—5; 1926: *Singödör* Vigyázó-féle Mecsek térk.; 1927: *Sin gödör* — e. Pp; 193?: *Singödör* Kiránd. térk. Mecsek hg. A *Singgödör* azonos a régi *Fonyászó*-val. Az azonosítás régi térképek segítségével biztosan megállapítható. Hogy mi okozta az 1863-ban még élő és használt ősi *Fonyászó* helynév ilyen hirtelen eltűnését és az 1873-ban felbukkanó *Singgödör* helynév térfoglalását, azt megmagyarázni

nem tudom. A lakosság a régi nevet nem ismeri. Az új név a lakosság szerint onnan van, mert a fuvarosokat, de főképpen a kerékgyártókat, kovácsokat próbáratevő rossz, sziklás patakmederben vezető útja miatt hívják *Sing-gödör*-nek, mert a kerék *sing*-jét könnyen leszedi. Ugyanis a patakmederben vezető utat alkotó mészkőpadokba a sok kocsikerék keréknyomszélességű vályolatot koptatott, melynek pereme, ha a kocsis nem ügyel a lovak helyes irányítására, a singet könnyen lepattantja. S talán ezzel is magyarázható a régi név eltűnése is. A völgyet valószínűleg egyszerre tarolták le, s rengeteg szekér, mely a nagy mennyiségű faanyagot leszállította, a rossz úton sok kárt szenvedett, s miután mindig a kerekek singjével volt a baj, a név innen ragadhatott rá, s kiszorította a régi nevet. Másik feltevés, hogy a név tudatos alkotás lenne a völgynek *Schindelgraben* nevéből. A nevet a turisták készítették volna. Ennek azonban ellene mond az 1873. évi adat s az, hogy a lakosság a turisták kedvéért nem mondott volna le a régi, évszázados s így megszokott nevééről. L. még *Fonyászó* és *Schindelgraben* címszó alatt.

Sipottyá (133): 1859: *Sipottyá* M/1; 1888: ua — e. K; 1873: ua. M/2; 1927: ua. — e. Pp. Szűk, szurdokos völgy és erdőrészes nevé.

Sipottyai csörge: A Sipottyán végigfolyó víz.

Sipottyai kút: Forrás, melyből fenti csörge ered.

Sirantó (39): A lakosság szerint régen temető volt. Ma rét neve.

Sirantói kút: 1888: *Sirantó kút* — forrás K; E kútról tartja a lakosság azt a hagyományt, hogy itt sirtak az otthagytott gyermekek, midőn a szüleik messze mentek a földekre dolgozni.

†**Sokhegy** (157): 1864: *Sokhegy* — e. K; Ma teljesen ismeretlen név.

Somfai malom (223): 1940: Somfay György malomtulajd. Barany vm. vízikönyve XXVI/12. 498. csom. 13147/1940. sz. alisp. végzés. Azonos a Stír malommal.

Sózó (165): Nevét a vadak részére kihelyezett sózóktól kapta. Ma erdőrészes.

Sörös (206): *Sörös, Seres*. 1873: *Sörösalj-völgy* H; *Seres* M/2; 1888: *Seres* — leg., szőlő, *Seres* I. — e. sz. K; 1894—1904: *Sörös* NB; 1899: *Görös!* MNyr. Ma szántó, legelő és szőlő. Szénbányászat folyt benne, de inkább kísérleti jelleggel. Kárász községgel határos.

Sörös csörge: *Sörös csörge*, patak, vízfolyás.

Sörös kút:

Sörös út: Kárász községből a Sörösön át Egregyre vezet.

Sötétgödör (125): 1865: *Setétgödör* — e. leg. P; 1873: *Sötétgödör* — e. H; A Vár völgy egyik déli mellékvölgye.

Steingrube (107): Az osztrák—magyar katonai térképészek fordítása. L. *Aranybánya*.

Steinberg (120): *Keweschberg* — a kisújányai favágók ajkán. 1883: *Steinberg* KT 5560; 1886: ua. Földt. Évk. 1886. 110; 1888: ua. K; 1915: ua. KT 5560. A német név az osztrák katonai térképészek egyszerű fordítása, amely azután térképről térképre vándorolt. Lakosság nem használja, nem ismeri.

Stírmalom (223): A *Stier* család tulajdona volt, s azonos a Somfai malommal.

Stírtöltése: A molnár *Stier* család malmához épített vízkiemelőmű neve.

Süllyedék: *Süjyedék*. Ingoványos terület, ma részben sűrű, részben mező a Tanya dűlőben.

Szakadás (43): *Szakadás*. 1859: *Szakadás* M/1; 1865: ua. — e. leg. P; 1873: ua. — mező H; ua. M/2; 1883: ua. KT 5560; 1888: ua. — sz. K; 1915: ua. KT 5560; 1926: ua. Vigyázó-féle Mecsek térk.; 193?: ua. Kiránd. térk. Mecsek hg.; 1940: ua. KT 5560; A nevet omlásos, földcsuszamlásos (erdélyi súvadás) voltától kapta. A közszájon forog egy másik magyarázat is, miszerint nevét onnan nyerte, hogy az ott fekvő földeken mindenki *szakadás*-ig dolgozhat. Szójáték, mert részben a sok fáradságot jelenti, részben mert tényleg a *szakadás*-ig dolgozhat, mert a leszakadt részre menni nem lehet.

Szakadási kút, Szakadási csörge, Szakadási rét, Szakadási út.

Szamarhegy (48): *Szamarhőgy*. Olyan alakú volta miatt kapta nevét, mint a szamar háta.

Szamarhegyi út: *Szamarhőgyi út*. Meredek, rossz dűlőút, mely a Szamarhegyre vezet.

Szamarkút: Nevét onnan kapta — a lakosság szerint — mert egy öreg ember szamarát mindig ott itatta.

Szállás (176): 1888: *Szállás* — sz. K; Igen ismert, s gyakran használt dűlőnév. A név helyes értelmezéséhez ismerni kell, hogy Magyaregregy népe régen kint lakott földjein, állatait kint tartva, s a faluba csak időnként tért be. A *szállás*-on régen állattenyésztés folyt, istállók álltak.

Szállás hegy, Szállás rétek, Szállási út.

Szederindásgödör (115); 1873: *Szederindásgödör* — e. H;

Szederindáskút (116): *Szödörindáskút, Szender kút, Szeder forrás*. 1894: *Szederindáskút* K/13, 102; 1918: ua. Kiss: 45; 1926: *Szederindás-kút* pataka Szőnyi: 119. A Mecsekben — különösen a tarvágásokban gyorsan elszaporodó — nágymértékben honos szeder (Rubus) nevével elnevezve.

†**Szegefalva:** 1433: p. *Zegeffalwa* . . . molendinum in fluv. Mare vocate ex parte p. *Zegeffalwa* adiacens et decurrens, . . . pratum magnum in fine p. Mare ex parte *Zegeffalwa* existens Z. VIII. 520; 1439: p. *Zekefalva* — a pécsi püspök birtoka. Z. VIII. 654. Ez utóbbi esetben a püspök jobbágysai Máré és Hodács helységekben kárt okoztak. A hodácsi völgy bejárata körül feketett. Ma a lakosság előtt teljesen ismeretlen. A név előtagja személynév lehet (bár ilyenre adatot nem ismerek), s nem a régi nyelvben használatos *szégye* 'halfogó rekesz'. Csánki az 1439. évi adat hiányában *Szegefalva* címszó alatt hozza.

Szegénység (52): *Szögénység*. 1873: *Szegénység* — mező, szőlős H; Sovány, rossz, oldalas föld. Ellentéte az *Uraság* dűlő. L. ott is.

†**Szegefalva:** L. †**Szegefalva**.

Széles rét (35): *Szölös rét, Szélösi rét*. 1888: *Széles rét* — r. K; Ma is rét.

Szentjános (136): *Szejános, Szejjános*. 1864: *Szetijanos ret!*, *Szentjános-rét* — sz. r. K; 1865: *Szt. János* — r. P; 1894—1904: *Szent János* NB; 1899: *Szentjános* MNyr.; A zobáki országút mentén fekvő rétek, földek. Vö. Gájános EtSz. II. 802.

Szentjánosi víz: *Szejánosi víz*. Kenderáztatók.

Szentkút (223): 1856 October végével keletkezett a Magy. Egregyi *Szentkút* az ún. Tormavölgyben Hist. Paroch. Kárász; 1884: *Szentkút* KT 5460; 1888: *Szt. kút* — leg. K; 1926: *Szentkút* Vigyázó-féle Mecsek térk.; 193?: ua. Kiránd. térk. Mecsek. hg. Történetét részletesen feldolgozta Hal Pál, A magyaregregyi Szentkút. Pécsi múz. ért. 1942. évf. 65—74.

Szentkút (223): Ma már így nevezik a forrást környező települést is, minek régi neve *Torma* volt.

Szentkúti horgos: *Szenkúti horgos*. A forráshoz vezető út neve, részben beépülve utcának.

Szentkúti köz: *Szenkúti köz*. A szentkúti kápolnához vezető köz neve.

Szentkúti kápolna (223) A búcsújáróhellyé alakult *Szentkút* mellé Jankó János kárászi plébános, a híres pomológus 1867-ben kápolnát emeltet.

Szentkúti sűrű: L. *Szilvás* alatt.

Szentmária (223): 1888: *Szt. Mária* — kápolna K; A mai szentkúti kápolna neve a kataszt. térképen.

Szentpál (82): *Szempa*. 1865: *Szt. Pálhegy* — szőlő P; 1873: *Szentpál* — szőlő H; Ma már a lakosság előtt a *Szempa* értelme elhomályosult, s alig egy-két idős tudta előttem értelmét megmondani. Nagyon érdekes a szó alakulása, ugyanis hasonlóan viselkedik, mint a *-mál* végződésű szavak, pl. Csermál > Cserma, Rózsamál > Rúzsama stb.

Szentpáli út: Szempai út.

Szerecsenhegy (135): 1859: *Szerecsenhegy* M/1; 1873: *Szerecsen hegy* M/2; *Szerecsenyhegy* — e. mező H; 1883: *Szerecseny hegy* KT 5560; 1888: *Szerecsenhegy* — e. K; 1894: ua. K/13,102; 1896: *Szerecsen-hegy* Várady I. 12; 1897: *Szerecsen hegy* Baranyavárm. XXVI/12. vízikönyve 498. csom. elf. térképről; 1915: *Szerecsenyhegy* KT 5560; 1918: *Szerecsenhegy* Kiss: 45—6; 1926: *Szerecsen hegy* Vigyázó-féle Mecsek térk.; ua. Szőnyi: 119; 1927: *Szerecsen hegy* — e. Pp; 193?: *Szerecseny hegy* Kiránd. térk. Mecsek hg. Nevét állítólag onnan kapta, hogy Márévárát a *szaracén*-ok innen ostromolták. Az 1883, 1915, 1918, 1926, 193?. évi térképeken a helynév hibás helyen feltüntetve. Az 1940. évi KT 5560 a helynevet a rossz helyről elhagyta. Az 1957. évi új Mecsek térkép a hibás adatot újra felelevenítette.

Szénadé (66): *Szénadé*, *Szénadén*, *Szénadéj*. 1873: *Szénadé* — szőlő H; A lakosság a nevet a *széna* szóval hozza összefüggésbe, mondván jó szénatermő hely.

Széperdei cser (158): 1859: *Széperdő* M/1; 1864: *Szeperdő* — sz. kis erdőfolttal K; 1873: *Széperdő* — mező H; 1888: ua. — e. K; 1927: *Szép erdő* — e. Pp; Régen szántóföld-volt, s a területe az úrbéri rendezéskor került a pécsi püspökség birtokába. Ekkor mesterségesen cserrel erdősítették. Valószínűleg az elpusztult Ekéd (L. Ekepuszta) földje lehetett. Jellemző csererdejét 1948-ban termeltem ki.

Széperdei csörge.

Széperdei rét: Erdei rét a Széperdőben. Jelentőségét veszítette, mert a faállomány felnövéssel szénatermése jelentéktelen lett.

†**Széperdő völgy**: 1873: *Széperdő-völgy* — mező H; Ma már ilyen néven ismeretlen.

Szilvás (85): *Szilvás*. Azonos a szentkúti sűrűvel. Elhanyagolt szilvás.

Tamáspart (183): 1873: *Tamáspart* — sz. H; A Kecskehát mellett fekvő szántók. Nevét ma már ritkán használják.

?**Tanya**: 193?: *Tanya* Kiránd. térk. Mecsek hg. A vár völgyi Kápolna malmot jelzi így a térkép, teljesen helytelenül, mert így e néven senki sem ismeri.

Tanya (180): 1865: *Tanya* — mező P; 1873: *Tanyaoldal* — szőlős H; Ma Deák János és István tulajdona a Babinától D-re.

Téfoli rét (37): Rét a Battyán alatt. Értelmét adni nem tudták.

Telek (197): 1865: *Telek* — r. P; 1873: ua. M/2; 1888: ua. — sz. K. Ma már jórészt beépült terület neve a temetőtől D-re.

Telep (78): A Bóbinban, a Kőbányával szemben álló pásztorházat hívják így. Az első világháborúban megszűnt kőbánya zúzóműje állt itt. Ezt 1949-ben elbontották, belőle épült az új kőhid. A bánya üzemi épületét pedig már évek óta pásztorháznak használják.

Temető (200): A községi temető a faluban.

Tisztin (21): 1859: *Tisztin* M/1; 1873: ua. M/2; *Tisztinorom* — mező H; 1888: ua. — sz. e. K; 1894—1904: *Tisztin* NB; 1899: *Pisztin!* MNyr.

Tisztini csörge, Tisztini kút, Tisztini rét, Tisztini út.

Tó (64): *Tó, Tópart*. A ciklodi völgy és a Belsőliget között volt tó, mely kiapadt.

†**Tonkaorom**: 1865: *Tonkaorom* — e. leg. P. Ismeretlen.

Tótfülöpi malom (214): 1884: *Tothmühle* KT 5460; 1926: *Tóth malom* Vigyázó-féle Mecsek térk.; 193?: ua. Kiránd. térk. Mecsek hg. *Tóth Fülöp* malma volt, amelyet a község iskola céljára megvásárolt, s ma is az.

Tótfülöpköz (213): L. *Iskolaköz*.

Torma (223): *Torma, Tormagödör*. 1856: *Tormavölgy* Hist. Paroch. Kárász. Ma már ritkábban használt név, kiszorítja a Szentkút. L. ott.

†**Tótokorma**: 1873: *Tótokorma* — e. H; 1896: *Tótok-orma* Várady I. 225. E nevet ma már senki sem ismerte.

Tőce (56): *Tőce, Tölce*. Szántó és akácos.

Tőcei kút.

Tőcetető: *Tőce, Tőcetető*. 1888: *Tőcetető* — sz. leg. szőlő K; 1894—1904: *Tőcetető* NB; 1899: *Pőcetető!* MNyr.

Tulsó utca (226): A mai Rákóczi út közhasználatú neve.

Tulsóutcai út: *Tulsucai út, Tulsó út*. L. Tulsó utca.

Újhíd (227): A községi kocsmával szemben levő utca hídjá. Nem tévesztendő össze az 1949/50-ben épült, és a kárászi úton levő új, boltozott híddal, melynek még neve sincsen (s már nem is lesz, mert 1959-ben egy felhőszakadás elvitte).

Újváros (196): 1888: *Újváros* — sz. belsőség K. A temetőtől Ny-ra levő községrész neve, amely a község legfiatalabb, ma is fejlődő része.

Uraság.

Uraságtető (14): *Uraságtető*. 1859: *Uraságtető* M/1; 1873: ua. — mező H. Jó termőföldje kiválik, s így valószínűleg ellentétes jelzője a rossz termőföldű *Szegénység* dülőnek.

Uraságtetői út.

Ürmös (217): 1873: *Ürmös* — szőlős H; Cseroldal, amely a Cellár mellett van, a falu K-i része felett.

Ürmösi köz, Ürmösi út.

Vad árok (118): A községen végigfolyó víz — malmok részére nem szabályozott része. A sok kisebb *csörge* ebbe ömlik bele.

?**Vadászkunyhó:** 193?: *Vadászkunyhó* Kiránd. térk. Mecsek hg. A térkép a Várvölgy bejáratánál jelzi. Itt ilyen sohasem volt.

Vasbánya (61): A dűlő neve közismert, s mindenki tud valamit az itt vasérc után kutató *uraság*-ról. Vö. BABICS A.: A vasérckutató története a Mecsek hegységben. Pécs, 1955. 23.

Vasbányai csörge, Vasbányai erdő, Vasbányai kút, Vasbányai legelő.

Vasbányaoldal: *Vasbánya ódó.*

Vaszari út (19): Kisvaszar községbe vezető dűlőút.

Váraljai csörge (129): A Várkútból eredő csörge.

Várelő (147): 1859: *Várelő* M/1; 1864: *Varelő* — irtásföld K; 1865: ua. — mező P; 1873: *Várelő* — e. mező H; ua. M/2; 1888: ua. — e. K; 1927: ua. — e. Pp. Ma erdőterület.

Várkút (128): A márévári rom alatt fakadó forrás, amelyről 1865-ben Pesty kéziratosa helynévgyűjteménye így emlékszik meg: „...van közel hozzá [a várhoz] egy igen jó forrás is, a legjobb, hidegebb iható vízzel.” Pesty, V. k. 28—9.

Várorma (126): 1864: *Var urma!* — e. K; 1865: *Várorma* — e. leg. P; Márévár romjai állnak rajta.

Várvölgy (148a): 1864: *Varovölgy!* — sz. K. Márévára romját őrző völgynek a lakosságtól általánosságban használt neve.

Várvölgyi csörge: L. Márévári csörge.

Várvölgyi rétek: A völgyben a várromokig terjedő rétek neve.

Várvölgyi út: A Várvölgyön végigvezető, 1952-től makadampályával kiépített erdei feltáróút.

Vásártér (91): A községi vásárokat itt tartják.

Venyítés (3): 1859: *Venyítés!* M/1; 1873: *Venyítés!* M/2; 1884: *Venetesch B[erg]* KT 5460. Ma erdőterület. A név összefüggésben van a venyige szóval, valamint a Baranyában használatos venyít, vejint 'iszalag, Clematis' tájszavunkkal.

Véber malom (169): Az országút mellett volt darálomalom, amely 1846 óta van a Véber család tulajdonában. L. Heiland malom.

Vízvölgye: *Vízvölgy.* 1873: *Vízvölgye* — e. H; 1896: ...az a sok nép, ki ezen a *Víz-völgyön* él Egregytől Bonyhádig... Várady I. 256. A Magyar-egregytől Szászvárig húzódó, vízben bővelkedő, sok malmot tartó völgy régi, ma már alig használt neve. Az öregek még piacra Szászba, *Vízvölgy*be indultak el. Régi eredetű helynévképzés. Vö. Cs. II. 657.

Vókó (195): A malomárok melletti rétek, szántók neve. A *Vókó* család egyik legnagyobb nemzetsége a községnek. Az 1696-ból származó összeírás már említi Steph. *Voko*-t. OL. Később is itt lakott e család. Vö. 1715: Joan. *Voko* OL. Arch. Regnic. Lad. HH. No. 2. fr. 4; 1720: ua. OL. Arch. Regnic. Lad. KK. No. 2. fr. 6; 1896: *Vókó* családnév Várady I. 225. A puszta személynévnek helynévül való használata a magyarságnak régi törökös öröksége. Ez alapon a *Vókó* család eredete legalább a XIII. századig vihető vissza. Talán e családnévvel van összefüggésben az az 1256/1410-ből származó adat, melyet a Z. I. 10. lapján olvashatunk a

szomszédos Mecsekjánosi község határjárásában: ... descendit ad vnam paludem Pochk dictam per medium Farkaslyk effluentem *Wokousede* vocatam in transita palude Potok dicta... A *Wokousede* nevet 'Vókó-sédje'-nek értelmezem, azaz 'Vókó pataka'.

A *Vókó* névre, melyet *Vokó*-nak is ejtenek, a fennmaradt környékbeli XIV—XV. sz.-beli jobbágynévjegyzékekben nyomára nem akadtam. A név talán összefügg a szláv *vlk* 'farkas' szóval (vö. Melich: HonfM. *Valkó* alatt), viszont a Farkaslik és *Vókósédje* elnevezés azonos szemléleten alapuló párhuzamos helynévadás eredménye.

Vókógödör.

Völgységi patak: *Völcségi, Vőccségi patak.* A községen végigfutó víz gyakran használatos neve, s rendszerint olyankor említik így, ha a patak több községen átfolyó egészéről van szó.

Zobáki patak (118): A Zobákpuszta alatti völgyből Egregyre futó patak neve, de alatta mindig csak az Egregytől D-re eső szakaszt értik.

Zobáki út (198): 1926: *Zobáki országút* (egregyi völgy) Szónyi: 118. A Zobákpusztán át Pécsre vezető országút neve. L. *Országút* címszó alatt.

Zobák helységre igen régi adataink vannak. 1292—7: Mour de Zabaguy ÓMO. 109, 1542: Zobak OL. Conser. Dic. 50/2.

Zuhogó (111): Zohogó. A fonyászóli völgyben levő mészkőpadok alkotta vízesések neve.

Zsoldos köz (204): A Zsoldos család lakóhelye.

A RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE

e	=	erdő
leg	=	legelő
p	=	possessio
pr	=	praedium
r	=	rét
sz	=	szántó
~	=	a megelőző adat ismétlődése
† (név előtt)	=	nem élő helynév
! (név után)	=	figyelmeztetés, hogy az adat ilyen szokatlan alakban szerepel
? (név előtt)	=	bizonytalan adat, rendszerint élő adat nem erősíti meg

A Kéziratos források

Berks lt	=	PÁL Berks levéltárának anyaga (Az anyagra BABICS ANDRÁS volt szíves figyelmemet felhívni.)
H	=	HATOS GUSZTÁV levelezése. A PÁL-ban levő másolat után 1873-ból
NB	=	NÉMETH BÉLA kéziratos hagyatéka PÁL 235. sz. kézirat
ÖL	=	Országos Levéltár, és utána levéltári jelzet
PÁL	=	Pécsi állami levéltár és utána jelzet
P	=	PESTY FRIGYES helynévgyűjtéséből Magyaregregy adatai, V. k. 28—29. lapokon
Pesty 2.	=	PESTY FR. akadémiai hagyatéka, 6. doboz. MTudAkad., kéziratára

B Térképek

H/1	=	Hosszúhetény 1863. évi térképe PÁL. Bi. U. 266.
Kiránd. térk. Mecsek	=	Kirándulók térképe: 20/a sz. Mecsek hegység. 1 : 75000. M. kir. áll. térképészet. É. n.
Kogutowicz	=	Pozsony vármegye térképe. Bp. 1913. Magyar földrajzi Intézet
K	=	Kataszteri térkép a jelzett 1864., ill. 1888. évből
KT 5460, 5560	=	A részl. felvételi térkép szelvényei a jelzett évekből
M/1	=	Magyaregregy határának 1859. évi térképe. PÁL Bi. U. 478.

- M/2 = Magyaregregy határának 1873. évi térképe. PÁL Bi. Z. 479.
 Pp = Pécsi püspöki uradalom kárászi erdőgondnokságához tartozó „A” g. o. gazdasági térképe. 1927
 Gönczy = GÖNCZY—THIRRING, Magyarország kézi atlasza. Bp. é. n. (1883—1890)
 Görög = GÖRÖG DEMETER, Magyar Atlasz. Pest, 1848. Hartleben.
 KorabAtl. = KORABINSKY JÁNOS, Atlas Regni Hung. Portat. 1804.

Irodalom

- A = Anjoukori okmánytár I—VIII. k. Bp. 1878—1920.
 Bartal = ANT. BARTAL, Glossarium mediae et infimae latinitatis regni Hungariae. Lipsiae, 1901. B. G. Teubner
 Benkő = BENKŐ LORÁND, A Nyárádmunte földrajzi nevei. Bp. 1947.
 BSz = BÁRTFAI SZABÓ LÁSZLÓ, Pest megye történetének okleveles emlékei. Bp. 1938.
 Cs = CSÁNKI DEZSŐ, Magyarország tört. földrajza I—III, V. k. Bp. 1890—1913. (Csak ott idézem, ahol az eredeti forrást nem állt módomban visszakeresni)
 EtSzót = Magyar Etymologiai Szótár I—II. k. Bp. 1914—1944.
 F/3 = FÉNYES ELEK, Magyarországnak s a hozzá kapcsolt tartományoknak mostani állapotja stat. és geogr. tekintetben. I. k. Pest, 1836.
 Follajttár = FOLLAJTÁR ERNŐ, Baranya vm. eltűnt helységei. M. Szociográfiai Int. közleményei. I. évf. 1942. 293—320. o.
 Földt. Évk. = A m. kir. földtani intézet évkönyve 1886. VIII. évf. 3. füz. (POCTA FÜLÖP, Néhány Spongia a pécsi vagy Mecsek-hegység Dogger-rétegeiből)
 Uaz. 1913. XXI. k. 6. füz. (MAURITZ BÉLA, A Mecsek-hegység eruptivus kőzetei)
 Gombocz = GOMBOCZ ZOLTÁN, Magyar hangtörténet II. kiad. Bp. én.
 Hnt. = Hivatalos helységnévtár, közelebbi adat évszámmal jelezve
 Horny. = HORNYÁNSKY VIKTOR, Geogr. Lexikon der Königreichs Ungarn. Pest, 1864.
 Hölbling = HÖLBLING MIKSA, Baranya vm.-ének orvosi helyirata. Pécs, 1845.
 J/2 = ICZKOVITS EMMA, Az erdélyi Fehér megye a középkorban. Bp. 1939.
 Jerney = JERNEY JÁNOS, Magyar nyelvkincesek Árpádék korszakából. Pest, 1854.
 K/13 = KISS JÓZSEF, Pécs és környéke. Pécs, 1894.
 Kiss = KISS JÓZSEF, Mecseki útmutató. 5. kiad. Pécs, 1918.
 K/2 = KNEZSA ISTVÁN, A honfoglalás előtti szlávok nyelve a Dunántúlon. Bp. 1952.
 Kniecza = KNEZSA I., Magyarország népei a XI. sz.-ban. Bp. 1938.
 F. Kluge = F. KLUGE, Etym. Wörterbuch d. deutsch. Sprache. VII. kiad. Strassburg, 1910.
 Koller = KOLLER JÓZSEF, Historia episcop. Quinqueecclesiensis. I—VIII. k. Pozsony, 1782—1812.

- KorabLex = KORABINSKY J., Geogr.-hist. und Produkten Lexikon von Ungarn etc. Pozsony, 1786.
- Melich = MELICH JÁNOS, Honfoglaláskori Magyarország. Bp. 1926.
- MNy = Magyar Nyelv c. folyóirat idézett évfolyama
- MNy^r = Magyar Nyelvőr c. folyóirat idézett évfolyama
- Népr. Múz. Ért. = A Néprajzi múzeum orsz. magyar tört. múzeum néprajzi tára Értésítője. Bp. 1935. évf.
- O/2 = ORTVAY TIVADAR, Magyarország régi vízrajza a XIII. sz. végéig. I—II. k., Bp. 1882.
- OklSz = SZAMOTA—ZOLNAI, Magyar oklevélszótár Bp. 1902—6.
- OrmSz = KISS GÉZA, Ormánsági Szótár Bp. 1952. (Itt felhasználtam dr. Reuter Camillo hagyatékában maradt kéziratos kiegészítő szöveget is)
- ÓMO = JAKUBOVICH—PAIS, Ómagyar Olvasókönyv. Pécs 1929.
- PN = Pécsi Napló c. újság
- Reuter = REUTER CAMILLO, Baranya megyei helynévgyűjtésem. Név- tudományi vizsgálatok. A magyar nyelv- tudományi társaság névtudományi konferenciája 1958. Szerkesztették MIKESY SÁNDOR—PAIS DEZSÓ. Bp. 1960.
- Sanders = SANDERS—WÜLFING, Handwörtb. der deutschen Sprache. VIII. kiad. Lipcse—Bécs, 1912.
- SzambátSz = CSÚRY BÁLINT, Szamosháti szótár. Bp. 1935—36.
- SzlávJöv = KNIEZSA I., A magyar nyelv szláv jövevényszavai. I/1—2. k. Bp. 1955.
- Szőnyi = SZŐNYI OTTÓ, Pécs útmutató a városban környékén és a Mecsekben. II. kiad. Pécs, é. n.
- Sztpétery = SZENTPÉTERY IMRE Az árpádházi kir. okleveleinek krit. jegyzéke. Bp. 1924—43.
- TájSz = SZINNYEI JÓZSEF, Magyar Tájsszótár I—II. Bp. 1893—1901.
- VÁRADY F. = VÁRADY FERENC, Baranya múltja és jelenje. I—II. k. Pécs, 1897.
- Velics = VELICS—KAMMERER, Magyarországi török kincstári defterek 1543—1639. I—II. k., Bp. 1886—90.
- W = WENZEL Árpádkori új okmánytár I—XII. k. Pest, 1860—74.
- Z = gr. Zichy család idősb. ágának okmánytára. Bp. 1872—1931.
- ZW = ZIMMERMANN—WERNER, Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen I—III. k. Nagyszeben 1892—1902.
- Zs = MÁLYUSZ ELEMÉR, Zsigmondkori Oklevéltár. I—II/1. Bp. 1951—6.

FLURNAMEN VON MAGYAREGREGY

von

CAMILLO REUTER

(ZUSAMMENFASSUNG)

Der Verfasser sammelte die Flurnamen des Ortes Magyaregregy (Komitat Baranya) zusammen. Bearbeitet wurden, die auf Ort und Stelle gesammelte lebende Tatsachen, ausserdem möglichst identifiziert wurde das zugängliche historische Material mit dem heutig Lebenden.

Aus der Sammlung kann man feststellen, das auf dem Gebiet des jetzigen Ortes 17 verwüstete Ortschaften waren (Ábel, Bakóca, Battyán, Cegléd, Cikó, Ekéd, Felsőfonyászó, Fonyászó, Hodács, Lipóca, Malafalva, Máré, Nebojszafalva, Nyárád, Rakcsa (Novák), Sátorkő, Szegefalva), dessen Lage der Verfasser vom Grund der Flurnamen behaupten trachtet.

Das Material der Flurnamen zeigt, von der Landesnahme das stetige Leben der jetzigen Einwohnerschaft, welches der Verfasser mit einzelnen gegebenen Familiennamen befestigt.

Das Flurnamenmaterial ist größten Teils ungarischen Ursprungs. Nachweislich findet man auch etliche Flurnamen südslawischen Ursprungs, diese bildeten sich aber schon nach der Regeln der entsprechenden ungarischen Fonetik. (Babina, Bakóca, Császtí, Guszár, Harábó, Lipóca, Lukac, Petrác, Radinca, Ráván, Sipottyá etc.) Interessant ist der Name »Rikájó«, dessen Zusammensetzung von den südslawischen *rieka* und ungarischen *jó* Wortes ist. In beiden Sprachen bedeutet es 'Bach'.

Das Material der Flurnamen beweisen die Feststellungen von St. KNEIŽA welche er in Verbindung mit der transdanubischer slawischer Sprache tat, und das, daß die Ansiedlung der Slawen vor der ungarischen Landeseroberung geschehen ist.

Flurname deutschen Ursprungs gibt es nur Eines (Schindelgraben), doch dieses benützen nicht die örtliche Einwohner, sondern die schwäbische Waldarbeiter von Kisújbánya. Das Alter dieses Namens kann man auf den Anfang des XIX. Jh. tun.

Der Verfasser ergänzt die Sammlung mit den Flurnamen zusammenfügende Sagen und Vorfälle.

Die Angabesammlung teilt mit, nach dem Titelnamen die Form des allgemein genützten Flurnamens, — nach dem folgt die historische Angabesammlung. Nachfolgend ist die zufällige Erklärung, oder zu den Flurnamen bezüglicher Vorfall, Sage und ethnographische Beschreibung. Die Nummer nach den Titelnamen weist auf den entsprechenden Platz der Landkarte, wo die Größe und Richtung des Pfeiles das Gebiet des Flurnamens bezeichnet.

